



4.1.2 ADVIES

Living Library

InHolland

Alkmaar
Social Work
2023

Leia Pickkers
581857

Fotograaf: Martijn Bergsma (2023)

Voorwoord

Met trots presenteer ik dit verslag voor de Living Library, waarmee ik mijn leerproces bij Inholland Alkmaar afsluit. In mijn opleiding heb ik geleerd om situaties waarbij de kwaliteit van (samen)leven in het geding is beter te signaleren en analyseren. Ik heb geleerd om initiatief te nemen om deze kwaliteit te verbeteren en om ondersteuning en begeleiding te bieden aan degenen die dit nodig hebben.

Dit verslag markeert het einde van mijn studie en ik ben blij om te kunnen zeggen dat ik de benodigde kennis en inzichten heb opgedaan om het aanbod rondom ondersteuning en/of begeleiding concreet te verbeteren voor de jeugd. Voor deze doelgroep wil ik mij in het werkveld dan ook inzetten, bij voorkeur op het gebied van onderwijs in de vorm van de Living Library. Ik geloof namelijk dat voorkomen beter is dan genezen en preventieve zorg daarmee ook bijdraagt aan de kwaliteit van het samenleven, net als het advies wat in dit verslag naar voren komt.

Ik wil graag mijn dank uitspreken aan iedereen die mij heeft gesteund tijdens mijn opleiding en bij het schrijven van dit verslag. Ik hoop dat u door het lezen van dit verslag een beter begrip krijgt van mijn leerproces en mijn toewijding aan het verbeteren van de kwaliteit van (samen)leven.

Samenvatting

Het eerste hoofdstuk gaat over de factoren die meespelen in de kwaliteit van samenleven en hoe de opdrachtgever, de Living Library, daar een bijdrage aan levert. De doelgroep kinderen van tien tot twaalf en de stakeholders die bij de Living Library op het primair onderwijs (PO) betrokken zijn worden in kaart gebracht. Daarna staat de doelstelling beschreven, die gericht is op de effectiviteit van de Living Library binnen het PO om een inclusievere samenleving en de kwaliteit van samenleven te waarborgen. Tot slot wordt het hoofdstuk afgesloten met de hoofdvraag: **‘Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?’**

Voor het literatuur onderzoek is er gebruik gemaakt van verschillende vakliteratuur en de beroepscode om antwoord te krijgen op de eerste deelvragen. Zo is er gekeken naar wat de kwaliteit van samenleven inhoudt en wat werkzame factoren zijn om daarin effectief bij te dragen via het PO. Voor het praktijkonderzoek is een vragenlijst opgesteld om de aandachtspunten van de Living Library te onderzoeken. De vragenlijst bevat vragen over verschillende thema's en is ontworpen in samenwerking met de Living Library om de validiteit te waarborgen. Er is ook een aparte vragenlijst ontworpen voor kinderen en volwassen stakeholders. Deze vragenlijsten zijn in persoon afgenomen en staan in de bijlagen uitgewerkt.

Uit het literatuur- en praktijkonderzoek is gebleken dat vooroordelen worden weggenomen en er meer inclusie ontstaat, door mensen uit verschillende leefwerelden met elkaar in contact te brengen. Door meer inclusie wordt er automatisch bijgedragen aan de kwaliteit van samenleven. Waardoor gesteld kan worden dat de Living Library in dat opzicht effectief bijdraagt aan de kwaliteit van samenleven. Hoe de Living Library die gesprekken het beste vorm kan geven binnen het primair onderwijs, is de volgende vraag.

Omdat inclusie betrekking heeft op meerdere lagen van de maatschappij, is er gekozen om de conclusie te scheiden in micro- meso en macro niveau. Op macro niveau heeft de Living Library aansluiting bij de doelstellingen van de overheid, zoals burgerschapsonderwijs en lessen in het kader van sociale en emotionele ontwikkeling. De Living Library speelt in op de doelstellingen op meso niveau, door een cultuur van respect en begrip te creëren, waarin verschillen worden gevierd en gewaardeerd. Daarnaast komt op meso niveau naar voren dat er behoefte is aan een uitgebreidere evaluatie en/of voorbereiding. Op micro niveau is het werkzaam om aandacht te houden voor een veilige sfeer, respect en goed luisteren.

Op basis van de conclusie is er een overzicht ontstaan van de voorwaarden en eisen waaraan de oplossing scenario's moeten voldoen, die in het programma van eisen staan beschreven. Hierna is er één oplossing scenario geschetst om te zorgen dat de onderwerpen beter aansluiten bij het PO en één scenario met een extra evaluatie moment, om in te spelen op de wensen en behoeften van de stakeholders en de doelstellingen van de overheid. Beiden dragen bij aan de effectiviteit, maar er is gekozen om het extra evaluatie moment als advies uit te werken. Die staat in het laatste hoofdstuk uitgewerkt. Tot slot staat de literatuur die is gebruikt overzichtelijk genoteerd aan de hand van APA en staan de documenten die geholpen hebben bij dit onderzoek in de bijlagen achterin dit document.

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	3
Inleiding	6
1. Probleem- en vraagstelling	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Probleemstelling	7
1.3 Doelgroep en stakeholdersanalyse.....	8
1.3.1 Doelgroep	8
1.3.2 Stakeholders.....	8
1.4 Doelstelling	9
1.5 Vraagstelling	9
2 Methodologie.....	10
2.1 Dataverzameling	10
2.2 Data-analyse.....	10
2.3 Validiteit en betrouwbaarheid	10
3 Theoretisch kader en literatuuronderzoek.....	11
4 Praktijkonderzoek	13
5 Conclusie.....	17
5.1 Macro.....	17
5.2 Meso	17
5.3 Micro	17
6 Programma van Eisen	18
6.1 Functionele wensen en eisen	18
6.2 Gebruikerswensen	18
6.3 Randvoorwaarden.....	19
6.4 Aandachtspunten	19
7 Oplossingsscenario's.....	20
7.3 Oplossing scenario één	21
Extra evaluatie.....	21
7.2 Oplossing scenario twee	23
Depot gericht op het PO	23
8. Verantwoording feedback	24
9. Advies.....	25
9.1 Aanleiding	25
9.2 Afweging	25
9.3 Keuze.....	26

9.4 Implementatie.....	26
9.4.1 Planning	27
9.5 Conclusie	27
10. Kritische reflectie	28
Bibliografie.....	29
Bijlagen.....	31
Bijlage - A	32
A.1 Vragenlijsten	32
A.2 Draaiboek voor basisschool.....	34
Bijlage – B.....	39
Analyse schema	39
Bijlage - C	60
Feedback van stakeholders	60
Bijlage - D	62
Toetsopdracht 4.2.1	62

Inleiding

Dit adviesrapport staat in het teken van de kwaliteit van samenleven. Er kan gesteld worden dat de kwaliteit van samenleven wordt beïnvloed door meerdere factoren, waaronder inclusie en uitsluiting. Een inclusieve samenleving, sluit geen groepen/mensen uit waardoor de kwaliteit van samenleven hoog ligt. Daarmee kan ook gesteld worden dat een samenleving waarin uitsluiting plaatsvindt, zorgt voor een mindere kwaliteit van samenleven. Dit advies draagt bij aan het voorkomen van uitsluiting en creëren van inclusie, waardoor automatisch de kwaliteit van samenleven duurzaam wordt geoptimaliseerd (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017).

Het advies wordt uitgevoerd in opdracht van de Living Library. Hun visie is dat ieder mens normaliter vooroordelen heeft vanuit categorisatie. Dat betekent dat alle informatie die mensen dagelijks tot zich krijgen wordt beoordeeld en in een bepaalde categorie gezet. De Living Library noemt dit een overlevingsmechanisme, zonder categorisatie zou de mensheid waarschijnlijk niet functioneren. Wel houdt dit uitsluiting in stand, waardoor een inclusievere samenleving minder haalbaar wordt. Living Library stelt dat bewustzijn daarbij erg belangrijk is. Zodra er bewustzijn is over bepaalde vooroordelen die mensen hebben, kunnen zij hun handelen daarop aanpassen. Kennis is dus de sleutel. En dat is precies waar de Living Library aan werkt. In de Living Library lees je geen boeken, maar mensen die je in het dagelijks leven niet snel spreekt. Een vluchteling, een transgender persoon, een ex-crimineel, een dakloze en/of een tienermoeder zitten klaar om hun levensverhaal te vertellen. In een open gesprek waarin alles gevraagd en besproken kan worden. Door mensen uit verschillende leefwerelden met elkaar in contact te brengen wordt er van elkaar geleerd, wat vaak leidt tot wederzijds begrip en minder uitsluiting (Living Library, 2023).

Sinds augustus 2021 is het verplicht om burgerschapsonderwijs te geven aan leerlingen op het basis- en voortgezet onderwijs. Toch komen leraren in de praktijk vaak tijd te kort. Daarom is het een uitgelezen kans voor een organisatie zoals de Living Library om hierin bij te dragen. Door Living Library op onderwijs aan te bieden wordt er namelijk ingespeeld op de beleidsmatige wens om burgerschapsonderwijs aan te bieden en op de maatschappelijke behoeften om een inclusievere samenleving te creëren. Zo komt de Living Library sinds december 2022 ook op basisscholen. Omdat deze ontwikkeling redelijk recent is, is er over de effectiviteit van de Living Library binnen het primair onderwijs (PO) nog geen onderzoek gedaan. Dat maakt dit onderzoek en advies een unicum (Living Library, 2023).

Om een helder beeld te krijgen wat ervoor nodig is om de Living Library via het PO daadwerkelijk bij te laten dragen aan inclusie en de kwaliteit van (samen)leven, is er eerst een vraagdefinitie ontworpen. In het eerste hoofdstuk staat de informatie daaruit nog eens overzichtelijk genoteerd. Dat geeft een helder overzicht, ter voorbereiding op het advies wat verder in dit document staat uitgewerkt. Aan de hand van gesprekken met de Living Library, relevante literatuur, actuele kennis én oriëntatie in de praktijk, heeft dit advies inhoudelijk vorm gekregen.

Er wordt gestart met het literatuuronderzoek, waarna de methodologie wordt toegelicht. Daarna zijn de onderzoekresultaten uit het praktijkonderzoek geanalyseerd en vervolgens vergeleken met de resultaten uit het literatuuronderzoek in de conclusie. Tot slot staan er twee oplossingsscenario's beschreven, waarvan er één is uitgewerkt tot een advies.

1. Probleem- en vraagstelling

1.1 Aanleiding

Dit advies draagt bij aan het voorkomen van uitsluiting en creëren van inclusie, waardoor automatisch de kwaliteit van samenleven duurzaam wordt geoptimaliseerd. Een inclusieve samenleving sluit geen groepen of mensen uit, waardoor de kwaliteit van het samenleven hoog is. In tegenstelling tot uitsluiting, die leidt tot een lagere kwaliteit van het samenleven (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017).

De overheid heeft doelstellingen gesteld om inclusie te creëren, waaronder burgerschapsonderwijs in het primair onderwijs (PO). Sinds 2021 is burgerschapsonderwijs een verplicht onderdeel van het curriculum (Ministerie van OCW, 2021). Omdat vrijwel elk kind in Nederland basisonderwijs volgt, zijn basisscholen een goede plek om de kwaliteit van samenleven duurzaam te verbeteren. Op de basisschool leggen kinderen tenslotte de basis voor wat zij normaal gaan vinden en/of begrip voor gaan hebben (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017). Omdat kinderen weinig tot geen begrip hebben voor onderwerpen waar ze beperkte kennis over hebben, is het belangrijk dat zij op school in contact komen met verschillende onderwerpen uit de maatschappij. Kinderen zijn tenslotte de toekomstige samenleving (Felten & Taouanza, z.d.; van Wonderen & van den Berg, 2021).

Toen er een uitnodiging verscheen van de Living Library, om te spreken op een basisschool, was dat de perfect aanleiding om met hen een samenwerking te zoeken voor dit advies. Zodra mensen zich aanmelden bij de Living Library worden zij een 'boek', met een onderwerp uit hun leven als titel. Sinds vorig jaar wordt de Living Library aangeboden op basisscholen, voorheen stonden zij voornamelijk in bibliotheken voor volwassenen (Living Library, 2023). Omdat de Living Library op het primair onderwijs nieuw is en het een andere doelgroep betreft, is er gevraagd of er onderzocht kan worden wat de effectiviteit/meerwaarde is van de Living Library in het primair onderwijs. Daarbij wordt onderzocht welke factoren werkzaam zijn en waar de krachten en aandachtspunten liggen om uitsluiting te verminderen/voorkomen. Dat maakt dat de resultaten die voortkomen uit het onderzoek bijdragen aan het verminderen van uitsluiting en aan de kwaliteit van samenleven. Dit sluit perfect aan bij de opdracht voor dit advies, die in bijlage - D van dit document staat.

1.2 Probleemstelling

Er zijn meerdere factoren die meespelen bij uitsluiting, waaronder het hebben van vooroordelen. Door vooroordelen ontstaat uitsluiting in de samenleving, wat de kwaliteit van samenleven negatief beïnvloed. De Living Library verklaart dat dit te maken heeft met categorisatie. Mensen categoriseren alle informatie die ze dagelijks ontvangen, als een overlevingsmechanisme. Als er niet gecategoriseerd zou worden, zou de mensheid waarschijnlijk niet functioneren. Maar zodra er bewustzijn is over bepaalde vooroordelen en in hoeverre die overeenkomen met de werkelijkheid, kunnen mensen hun handelen daarop aanpassen (Living Library, 2023).

De overheid heeft sinds 2021 burgerschapsonderwijs verplicht gesteld maar leraren hebben vaak te weinig tijd en in de lessen die wel gegeven worden juist vooroordelen en stereotypen gecreëerd, door ze eerst te benoemen en dan ontkrachten. De contacttheorie is bewezen effectiever. Het ontmoeten van iemand uit 'de andere groep' empathie ontwikkelt en vooroordelen vermindert. De contacttheorie sluit perfect aan bij de Living Library, wat het een uitgelezen kans maakt voor de Living Library om bij te dragen in het burgerschapsonderwijs in het PO (Ministerie van OCW, 2021; Living Library, 2023; Felten & Taouanza, z.d.).

Mijn visie is dat het onderwijs een grote invloed heeft op de kwaliteit van samenleven. Door bijvoorbeeld studenten op het MBO deelnemers te noemen, terwijl bij HBO werd gesproken over studenten. Hoewel vanaf studiejaar 2020-2021 in de wet staat vastgelegd dat leerlingen op het mbo ook studenten moeten worden genoemd, schetst dit wel de manier waarop onderwijs invloed heeft op de uitsluiting in de maatschappij (NOS nieuws, 2018). Door burgerschapsonderwijs aan te bieden in het PO vanuit de contacttheorie met de Living Library, komen kinderen al op jonge leeftijd in aanraking met thema's die vaak taboe zijn. Het vroegtijdig bespreken van deze thema's leidt tot minder vooroordelen en meer acceptatie, waardoor inclusie wordt versterkt (Griffoen, 2021; van Veen-Schleurlholts & Tenback, 2022).

1.3 Doelgroep en stakeholdersanalyse

Bij ieder project is er een doelgroep en zijn er belanghebbenden, oftewel stakeholders. Een belangrijk onderdeel om het advies betrouwbaar te laten zijn, is betrokkenheid door middel van feedback. Hierbij is een analyse helpend, om inzicht te krijgen wie belang heeft bij het project. Aan de hand daarvan wordt bepaald hoe er het beste gecommuniceerd en/of samengewerkt moet worden om constructief tot een betrouwbaar advies te komen (Spierts, et al., 2017).

1.3.1 Doelgroep

Er zijn verschillende vormen van primair onderwijs, zoals regulier (openbaar of godsdienstig) en speciaal onderwijs. Dit project richt zich op het reguliere primaire onderwijs. Dat maakt dat de doelgroep basisschoolkinderen zijn, vanaf gemiddeld 10 jaar. Er is voor deze leeftijd gekozen omdat kinderen in deze periode een enorme sociale ontwikkeling doorgaan. Dit wordt bevestigd in de (vak)literatuur over de psychosociale ontwikkeling van kinderen. Daarnaast gaan kinderen op die leeftijd nadenken over wat het betekent om een 'goed' mens te zijn. Ze leren wat hun eigen normen en waarden zijn en dat die kunnen verschillen met anderen. Door kinderen in deze leeftijdsfase te bereiken kan er een basis worden gelegd voor begrip naar mensen uit 'andere groepen' (Zimbardo, Johnson, & McCann, 2017; Living Library, 2023).

1.3.2 Stakeholders

Rondom de doelgroep staan verschillende belanghebbenden, ook wel stakeholders genoemd. Om een duidelijk overzicht te krijgen van wie deze belanghebbenden zijn en wat hun invloed is, is er gekozen om dit in beeld te brengen aan de hand van verschillende niveaus: micro (individueel en huishoudens), meso (groepen, wijken en gemeenschappen) en macro (organisaties en beleid) (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017).

ANALYSE

Micro: Allereerst vallen de leerlingen onder deze doelgroep, omdat zij direct beïnvloed worden door de uitvoering van de Living Library en daarmee een belangrijke rol spelen in het creëren van begrip en het waarborgen van de kwaliteit van samenleven. De levende boeken zijn het instrument van dit project en hebben daarom op individueel niveau belang bij een positief effect voor hun motivatie om mee te doen. De leerkrachten moeten de uitvoering van de Living Library faciliteren en bieden nazorg aan de leerlingen. Dit is belangrijk voor de kinderen en voor de samenleving waar zij deel van uitmaken. Het is daarom van belang om met deze stakeholders in gesprek te gaan voor informatie en feedback.

Meso: De school en de boeken vormen samen de gemeenschap die deelneemt aan de Living Library. De school moet openstaan voor deelname en de boeken vertegenwoordigen specifieke onderwerpen. Dit is belangrijk voor de ontwikkeling van het kind en het maatschappelijk belang, zodat kinderen zo volledig mogelijk voorbereid worden op deelname in de maatschappij. De levende boeken vormen ook een gemeenschap, omdat hun verhalen indirect invloed hebben op de manier waarop mensen die 'anders' zijn wel of niet geaccepteerd worden in de samenleving. Dit is belangrijk voor de kwaliteit van samenleven. Ik ga in gesprek met de school en de boeken voor meer informatie.

Macro: Organisaties en beleidsmakers hebben doelstellingen voor de kwaliteit van samenleven en de vormgeving van het (basis)onderwijs. De overheid stelt doelstellingen op voor een inclusievere samenleving en levert budgetten om deze doelen te bereiken. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap stelt kaders op waaraan het (basis)onderwijs moet voldoen. Hoewel deze stakeholders geen directe rol spelen, zijn ze wel belangrijk voor het literatuuronderzoek. Er worden gesprekken gevoerd met de organisatie en feedback gevraagd, aangezien zij de opdrachtgever zijn.

1.4 Doelstelling

Het doel van dit advies is dat de Living Library effectief bijdraagt op het PO om een inclusievere samenleving en de kwaliteit van samenleven te waarborgen. Dat houdt in dat er wordt onderzocht wat de effectiviteit is van de Living Library binnen het PO voor de samenleving, welke factoren daarbij werkzaam zijn en waar de krachten en aandachtspunten liggen om in te spelen op inclusie en de kwaliteit van samenleven.

1.5 Vraagstelling

De hoofdvraag die moet worden beantwoord om tot een advies voor de Living Library te komen is: **Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?**

Om een concreet antwoord te geven op de hoofdvraag, zijn er deelvragen geformuleerd. Door middel van literatuuronderzoek zijn op de meeste vragen een antwoord gevonden. De vragen die niet uit de literatuur beantwoord kunnen worden, worden in het praktijkonderzoek behandeld. Daarbij wordt het zichtbaar of de bevindingen uit de literatuur overeen komen met de bevindingen in de praktijk.

Vragen die door middel van literatuuronderzoek worden beantwoord:

Wat houdt de kwaliteit van samenleven in?

Wat houden uitsluiting en inclusie in en wat is de invloed daarvan op de kwaliteit van samenleven?

Wat zijn huidige ideeën over het voorkomen/creëren daarvan?

Wat is de invloed van vooroordelen op de kwaliteit van samenleven?

Wat zijn de voorwaarden en/of werkzame factoren om de kwaliteit van samenleven optimaal te bevorderen via het onderwijs?

Wat is het effect van de Living Library op de kwaliteit van samenleven?

Vragen die door middel van praktijkonderzoek worden beantwoord:

Hoe wordt de Living Library nu vormgegeven in het PO? Hoe draagt dat bij aan de kwaliteit van (samen)leven?

Wat zijn de wensen en behoeften op micro, meso en macro niveau?

Wat zijn de krachten en aandachtspunten voor de Living Library binnen het PO?

2 Methodologie

Methodologie is belangrijk omdat het helpt de juiste methoden te kiezen om onderzoeksvragen te beantwoorden en om de nauwkeurigheid, betrouwbaarheid en geldigheid van de resultaten te waarborgen.

2.1 Dataverzameling

Voor dit onderzoek is een vragenlijst opgesteld die in een persoonlijk gesprek is afgenomen, om in te schatten wat de aandachtspunten zijn voor de Living Library om optimaal bij te dragen aan inclusie en de kwaliteit van (samen)leven. De vragenlijst bevat vragen over verschillende thema's, zoals vooroordelen, werkzame factoren van de Living Library en eventuele aandachtspunten. Om de validiteit van de vragenlijst te waarborgen, zijn de vragen opgesteld in samenwerking met de Living Library. Dit omdat zij de opdrachtgever zijn van dit onderzoek en daarom goed zicht hebben of de vragen relevant zijn en bijdragen aan het onderzoek en advies, wat de kans op fouten kleiner maakt en dus de validiteit vergroot. Zo is er een aparte vragenlijst ontworpen, gericht op kinderen. Die heeft vorm gekregen aan de hand van stellingen, waarna doorgevraagd is. Vervolgens is er een vragenlijst ontworpen voor de volwassen stakeholders. Beiden vragenlijsten staan in bijlage – A van dit document. Daarnaast zijn de resultaten uit het literatuuronderzoek betrouwbaar, omdat zij zijn gebaseerd op (wetenschappelijke) vakliteratuur. Dit betekent dat de literatuur betrekking heeft op het vakgebied, relevant is voor dit onderzoek en de inhoud onderbouwt.

2.2 Data-analyse

De data uit de gesprekken wordt geanalyseerd met behulp van een analyse schema, om zo nauwkeurig waar te nemen wat de bevindingen zijn en te zorgen dat de uitkomsten betrouwbaar zijn. In het schema staan de interviewvragen, met daarnaast de antwoorden van de respondenten (bijlage - B). Bij het uitwerken van het interview is er gekozen om woordelijk te transcriberen, voor het maken van een samenhangende analyse. Dat houdt in dat alles wordt opgeschreven wat wordt gezegd, maar aarzelingen, stopwoordjes en stotteren niet. Door de overeenkomsten te zoeken worden de gegevens geanalyseerd en patronen in de antwoorden duidelijk. De overeenkomsten en patronen, worden uiteindelijk gerapporteerd bij het resultaten. Aan de hand daarvan wordt er, in combinatie met de resultaten uit het literatuuronderzoek, een conclusie getrokken.

2.3 Validiteit en betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van de informatie wordt gewaarborgd door middel van een zorgvuldige selectie van vakliteratuur uit de sociologie en psychologie. Vervolgens wordt deze informatie afgewogen aan de hand van de relevante criteria zoals beschreven in de beroepscode voor professionals in het sociaal werk. Daarnaast wordt er door een verscheidenheid aan respondenten gezorgd voor valide resultaten uit het veldonderzoek. Bovendien wordt er feedback verzameld van diverse betrokkenen om te waarborgen dat de vormgeving en inhoud van het onderzoek valide en betrouwbaar zijn. Deze werkwijze sluit aan bij de beroepscode voor sociaal werkers, waarin professionals individueel en gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van hun professioneel handelen. Zij dienen hierop aanspreekbaar te zijn en bereid te zijn om hun handelen te verantwoorden naar diverse partijen (BPSW, 2021).

3 Theoretisch kader en literatuuronderzoek

In het theoretisch kader worden de beschrijvende deelvragen beantwoord aan de hand van (vak)literatuur. Voor elke deelvraag is een aparte paragraaf gemaakt.

3.1 Wat houdt de kwaliteit van samenleven in?

De kwaliteit van samenleven verwijst naar de mate waarin mensen in een samenleving in staat zijn om harmonieus samen te leven. Dit omvat verschillende aspecten, zoals sociale cohesie, inclusie en tolerantie. Een samenleving met een hoge kwaliteit van samenleven is een samenleving waarin mensen zich verbonden voelen met elkaar en met hun omgeving, waarin ze respectvol en vriendelijk met elkaar omgaan en gelijke kansen hebben te groeien (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017).

Een hoge kwaliteit van samenleven wordt beïnvloed door vooroordelen en of er een inclusieve en tolerante samenleving is. In de beroepscode voor sociaal werkers, wordt beschreven dat het daarvoor essentieel is om sociale rechtvaardigheid te bevorderen en burgerschap en betrokkenheid aan te moedigen. Met gevolg dat mensen en groepen zich in de samenleving veilig en gelukkig voelen en in staat zijn om hun volledige potentieel te bereiken (Spierts, et al., 2017; BPSW, 2022).

3.2 Wat houden uitsluiting en inclusie in en wat is de invloed daarvan op de kwaliteit van samenleven?

Uitsluiting is een proces waarbij mensen of groepen worden buitengesloten van deelname aan bepaalde activiteiten of van toegang tot bepaalde hulpbronnen. Inclusie is het tegenovergestelde daarvan. Dat houdt in dat iedereen, ongeacht hun achtergrond, identiteit of capaciteiten wordt opgenomen en geaccepteerd in de samenleving. Het gaat om een omgeving waarin iedereen zich welkom voelt en de kans krijgt om deel te nemen en bij te dragen in de maatschappij (Felten & Taouanza, z.d.).

Dat betekent dat inclusie en uitsluiting veel invloed hebben op de kwaliteit van samenleven. Wanneer mensen worden uitgesloten, kan dit leiden tot gevoelens van eenzaamheid, isolement en/of discriminatie. Dit leidt tot een vermindering van de kwaliteit van leven voor het individu en een vermindering van inclusie in de samenleving (Vree & Huber, 2018). Aan de andere kant zorgt inclusie voor een versterkte kwaliteit van (samen)leven. Wanneer mensen zich welkom voelen om te participeren, ervaren zij waarschijnlijk een gevoel van verbondenheid en gemeenschappelijkheid. Dit zorgt voor een verbetering van de gezondheid en het welzijn van individuen en de samenleving als geheel (Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017; Sipma, 2018).

3.3 Wat zijn huidige ideeën over het voorkomen/creëren van inclusie en uitsluiting?

Er zijn veel mogelijkheden om uitsluiting te voorkomen en meer inclusie te creëren. Essentiële voorbeelden zijn:

- Ervoor zorgen dat iedereen zich welkom voelt en de kans krijgt om te participeren;
- Het creëren van een cultuur van respect en begrip, waarin verschillen worden gevierd en gewaardeerd;
- Het opzetten van programma's en initiatieven die gericht zijn op het bevorderen van inclusie en verminderen van uitsluiting;
- Het betrekken van mensen uit verschillende gemeenschappen en met diverse achtergronden bij het besluitvormingsproces, om ervoor te zorgen dat ieders stem gehoord wordt;
- Het aanpakken van structurele barrières die uitsluiting in de hand werken, zoals discriminatie.

(Felten & Taouanza, z.d.; BPSW, 2021).

3.4 Wat is de invloed van vooroordelen op de kwaliteit van samenleven?

Zoals eerder beschreven ontstaan vooroordelen op verschillende manieren. De Living Library verklaart het ontstaan hiervan door categorisatie en het gebrek van in contact staan met mensen die 'anders' zijn. Mensen willen van nature dingen categoriseren en kunnen dat beperkter bij dingen die onbekend voor hen zijn, waardoor er een vooroordeel ontstaat (Living Library, 2023).

Vooroordelen zijn dus gebaseerd op onjuiste of onvolledige informatie en kunnen leiden tot discriminatie, uitsluiting en ongelijke behandeling van individuen en groepen. Dit kan leiden tot een vermindering van de sociale verbondenheid en een gebrek aan vertrouwen tussen mensen en groepen (Sipma, 2018; Spierts, et al., 2017).

Wanneer mensen worden beoordeeld op basis van stereotypen en vooroordelen, leidt dit tot gevoelens van onrechtvaardigheid, woede en frustratie. Dit kan op zijn beurt leiden tot spanningen en conflicten tussen individuen en groepen, wat de kwaliteit van samenleven vermindert. Hierdoor kan gesteld worden dat vooroordelen een negatieve invloed hebben op de kwaliteit van samenleven. En dat door vooroordelen te verminderen er een inclusieve en tolerante samenleving ontstaat, waarin mensen zich geaccepteerd en gerespecteerd voelen. Dit leidt tot meer inclusie en een versterking van de kwaliteit van samenleven (Spierts, et al., 2017; Van Heerikhuizen, Weenink, Rusinovic, & Wilterdink, 2017; Felten & Taouanza, z.d.).

Zo is de Living Library oorspronkelijk ontwikkeld in Denemarken, op het festival Roskilde. Het werd georganiseerd door een groep jongeren. Eén van hen was neergestoken tijdens het uitgaan, omdat hij homo is (hij overleefde het wel gelukkig). Samen besloten zij door mensen met elkaar in contact te brengen, iets te doen aan de vooroordelen in de samenleving (Living Library, 2023).

3.5 Wat zijn de voorwaarden en/of werkzame factoren om de kwaliteit van samenleven optimaal te bevorderen via het basisonderwijs?

Het bevorderen van de kwaliteit van samenleven via het onderwijs vereist een aantal belangrijke voorwaarden en werkzame factoren. Om dit te realiseren heeft de overheid doelstellingen en voorwaardelijke eisen gesteld. De voornaamste doelstellingen zijn: 1) Inclusief onderwijs, waarbij het onderwijs toegankelijk is voor alle leerlingen, ongeacht hun achtergrond, geslacht, etniciteit of religie. Dit betekent dat er geen discriminatie mag zijn en dat iedereen gelijke kansen moet krijgen. 2) Burgerschapsvorming, waarbij het onderwijs gericht is op het ontwikkelen van burgerschap en betrokkenheid bij de samenleving. Leerlingen worden aangemoedigd om actief deel te nemen aan de samenleving en om verantwoordelijke burgers te worden. 3) Sociale en emotionele ontwikkeling, waarbij het onderwijs gericht is op de ontwikkeling van sociale en emotionele vaardigheden, zoals empathie, respect, tolerantie en samenwerking. Dit kan worden bereikt door middel van sociale en emotionele leerprogramma's en door het bevorderen van een veilig en respectvol schoolklimaat. De overheid stelt voorwaardelijke eisen aan het onderwijs om deze doelstellingen te bereiken. Zo moet het onderwijs voldoen aan de kerndoelen en moeten scholen verantwoording afleggen over hun onderwijsresultaten. De overheid stimuleert scholen om te werken aan inclusief onderwijs, burgerschapsvorming en sociale en emotionele ontwikkeling door middel van subsidies en ondersteuning. Door deze voorwaarden en werkzame factoren te integreren in het onderwijs, wordt de kwaliteit van samenleven optimaal bevorderd (Cole, John-Steiner, Scribner, & Souberman, 1978; PO-Raad en Stichting School & Veiligheid, 2021; Ministerie van OCW, 2021).

Het beleid van de Living Library is hier op afgestemd, zij hanteren strikte kwaliteitsnormen. Zo vindt er van tevoren een training plaats voor alle levende boeken en vrijwilligers en wordt er een catalogus aangeboden. Er wordt ook extra aandacht besteed aan de veiligheid: boeken moeten na het lenen weer "in de oorspronkelijke staat" terugkeren (Living Library, 2023). Daarnaast is het goed voor de Living Library om rekening te houden met eerder genoemde aspecten als zij effectief binnen het PO willen bijdragen aan de kwaliteit van samenleven. In hoeverre zij die aspecten nu al terug laten komen, wordt behandeld in het praktijkonderzoek die in het volgende hoofdstuk staat beschreven.

4 Praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste bevindingen uit de gesprekken met de stakeholders genoteerd (bijlage - B). Ter aanvulling op de methode wordt kort toegelicht hoe het onderzoek is verlopen, waarna de resultaten worden weergegeven.

Om tot gedegen antwoorden te komen op de hoofdvraag, **‘Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?’** zijn er gesprekken gevoerd met acht betrokkenen. De gesprekken hebben vorm gekregen door de deelvragen uit het onderzoek te formuleren in interview vragen. Aan de volwassenen is dit voorgelegd in de vorm van een semigestructureerde vragenlijst, met de kinderen is het gesprek vormgegeven aan de hand van stellingen, waarna er in een diepte interview is doorgevraagd (Bijlage - A). Voor een helder overzicht staan hieronder de respondenten en hun positie opgesomd, in bijlage – B staan de antwoorden uitgewerkt. De antwoorden zijn vergeleken op overeenkomsten en verschillen per onderwerp en gescheiden op micro- meso- en macro niveau. Dat zorgt voor een duidelijk overzicht waar het advies op moet worden gericht. In dit hoofdstuk worden de bevindingen weergegeven, in het volgende hoofdstuk wordt deze data verbonden met de informatie uit het literatuur onderzoek om een conclusie te trekken voor het advies. De gesprekken zijn opgenomen en getranscribeerd. Met privacy wordt rekening gehouden, door het antwoord alleen in tekst te noteren, de persoonsgegevens weg te laten en alleen hun positie als stakeholder te noteren.

De stakeholders die zijn gesproken zijn:

- Respondent 1. Organisator van de algemene Living Library;
- Respondent 2. Pedagoog en tevens projectleider van de Living Library op het PO;
- Respondent 3. Leerkracht van de Hasselbraam
- Respondent 4. Zorgcoördinator van de Hasselbraam;
- Respondent 5. Leerling van de basisschool de Hasselbraam;
- Respondent 6. Leerling van de basisschool de Hasselbraam;
- Respondent 7. Levend boek met titel NAH;
- Respondent 8. Levend boek met titel Depressie.

4.1 Hoe wordt de Living Library nu vormgegeven in het PO? Hoe draagt dat bij aan de kwaliteit van (samen)leven?

Uit de resultaten blijkt dat de Living Library een positieve invloed heeft bij kinderen op het verminderen van vooroordelen, meer tolerantie en begrip voor anderen. Dit gebeurt door het vergroten van het begrip van verschillende perspectieven en ervaringen, door open in gesprek te gaan met de levende boeken. Beiden leerlingen geven aan dat aandachtig luisteren en het stellen van vragen hierbij helpend zijn.

“Ik dacht dat depressie altijd heel donker was (en ook van donkere kleuren houdt) en alleen bent. Maar nu weet ik dat het eigenlijk een soort van ziek zijn is en je weer beter kan worden.”

Respondent 5, Bijlage – B.

“Door vragen stellen en goed naar het antwoord te luisteren weet je wat zij hebben en hoe zij doorgaan, dat je ook ziet dat ze gewoon mensen zijn en krijg je daar meer respect voor.”

Respondent 6, Bijlage – B.

Verder komt er naar voren dat de Living Library een zorgvuldig proces heeft voor het kiezen van onderwerpen en het selecteren van levende boeken, ook voor het PO. Er wordt gelet op diversiteit in onderwerpen en leeftijd om een goede afspiegeling van de maatschappij te geven. Respondent 2 geeft aan dat sommige onderwerpen die soms als ongeschikt worden gezien, toch nuttig zijn om taboes te doorbreken. Daarbij is een wens van de Living Library om de onderwerpen beter in beeld krijgen, zodat er meer gericht kan worden op onderwerpen die actueel zijn voor de basisschool. Het effect en de kwaliteit van de Living Library wordt nu gemeten met een digitaal evaluatieformulier voor de leerkrachten en telefonisch contact met de leerkracht na een aantal weken als nazorg. Eén respondent komt met de suggestie om de meetbaarheid te versterken door wetenschappelijk te meten, met een 0-meting en een meting achteraf.

“Wetenschappelijk meten, vragenlijst vooraf en achteraf, dan heb je een meetbaar resultaat. Een andere methode is diepte interviews, wat is dan wat je hebt geleerd en wat die verandering dan is. [...] Maar zoals we het nu doen, krijgen we veel positieve reactie dat er veel van is geleerd. Ook aan de hand van evaluatieformulier, zeggen zij het aan te raden.” Respondent 1, Bijlage – B.

Tot slot is er een overeenkomst in de resultaten over het belang van het contact tussen mensen en dat de diepgang van het gesprek bijdraagt aan de kwaliteit van samenleven. Alle respondenten zijn het erover eens dat de Living Library op het PO kan helpen om vooroordelen te verminderen en acceptatie te ontwikkelen, doordat kinderen leren dat iemand gewoon een ander mens is, zoals jij en ik.

“Hoofddoel is mensen met elkaar in gesprek te laten gaan om vooroordelen tegen te gaan, ontwikkeling van een open houding naar mensen die ‘anders’ zijn. De boodschap is dat iedereen een eigen verhaal heeft. Ik merk dat kinderen nog meer open staan om vragen te stellen en zij ouder worden dat als het ware een beetje wordt afgestompt. [...] Ik heb me hier veel in verdiept, ook in de contacttheorie. En dat het werkt, bewijst zich iedere x door de gesprekken die gevoerd worden en de reacties die we daar op krijgen.” Respondent 2, Bijlage – B.

4.2 Wat zijn de wensen en behoeften op micro- , meso- en macro niveau?

4.2.1 Macroniveau

Uit de gesprekken die met de stakeholders op macro niveau zijn gevoerd, blijkt dat er een overeenkomst zit tussen het belang van inzichten meegeven en het planten van zaadjes bij de leerlingen. Dit wordt als belangrijk gezien zodat leerlingen openstaan om met het ‘levende boek’ en elkaar te praten over onderwerpen waar een taboe op heerst.

“Een meisje zei dat ze eigenlijk ook op meisjes valt en de andere meisjes reageerde dat ze het al wisten. Ze hadden het over wat zij dan meemaken als lesbienne. Er was ook een jongen die bij een transgender man zat, die zei dat het van zijn geloof niet mag, maar hij wel veel respect heeft voor diegene.” Respondent 1, Bijlage – B.

Verder zijn er overeenkomsten in de antwoorden dat het vooral belangrijk is dat er een gesprek plaatsvindt, dat er voor iedereen ruimte is om te vragen of te delen, dat er respect en openheid is, dat er een prettige ruimte en sfeer is en dat iedereen zich op hun gemak voelt. Dat is wat de Living Library op macro niveau met elkaar afstemt en faciliteert.

4.2.2 Mesoniveau

In de gesprekken die zijn gevoerd met de levende boeken en leerkrachten, op meso niveau, worden er verschillende punten genoemd die als belangrijk worden gezien. Zo wordt er benadrukt dat er voorbereiding nodig is om een gesprek te voeren en zich voor te bereiden op welke vragen de leerlingen willen stellen.

“Als ik geen voorbereiding heb dan is het te veel out of the blue. We hebben er 3 dagen aan gewerkt met het voorbereidende boekje, wat al zorgde voor gesprekken. Voorbeelden maken dat zij alvast na hebben gedacht over wat zij willen vragen.” Respondent 3, Bijlage – B.

Alle respondenten vinden het belangrijk om voorbeelden te geven en na te bespreken wat er is gezegd. Daarnaast wordt genoemd dat het een realistische weerspiegeling van de maatschappij zijn en er gelijkwaardigheid moet zijn tussen de deelnemers en de ‘levende boeken’. Daarbij is het belangrijk dat er een veilige omgeving wordt gecreëerd, door respect en begrip voor elkaar centraal te laten staan. Door op die manier met elkaar in gesprek te gaan kan er vrijuit worden gesproken en is de kans dat vooroordelen worden weggenomen het grootst.

4.2.3 Microniveau

Uit de gesprekken met de leerlingen, op micro niveau, blijkt dat de respondenten niks willen veranderen aan de samenwerking. Beide leerlingen vinden de manier waarop het 'levende boek' vertelde goed zoals het nu is. Beide leerlingen geven aan zich nergens zorgen over te maken en vinden het leren over het onderwerp leuk. Daarnaast vinden ze het belangrijk om respectvol te blijven en goed te luisteren.

“De vrijheid in het gesprek, vond ik goed gaan. Ze beantwoordde alles en ze vroeg ook dingen terug. [...] Het levende boek probeerde gewoon uit te leggen en voorbeelden te geven en vragen te stellen.” Respondent 6, Bijlage – B.

4.3 Wat zijn de krachten en aandachtspunten voor de Living Library binnen het PO?

Voor een helder overzicht van de genoemde krachten en verbeterpunten is gekozen om deze bij elkaar te sorteren, zodat er een duidelijk beeld ontstaat waar de ruimte is voor verbetering en welke krachten versterkt kunnen worden en/of kunnen helpen om de draagkracht te vergroten.

Er worden verschillende krachten genoemd, waaronder het ontmoeten van lotgenoten, het wegnemen van vooroordelen en het creëren van acceptatie. Bij drie respondenten komt naar voren dat de voorbespreking en na bespreking, als helpend worden ervaren. Als er ergens rekening mee moet worden gehouden en/of iets mis is gegaan, is dat het moment waarop dat kenbaar wordt. Vier respondenten geven aan dat het concept, de Living Library, op zichzelf al een kracht is. Zij geven aan dat de organisatie de voorbereiding, nabespreking en de faciliteiten zoals lunch al naar tevredenheid regelen. Daarnaast geven twee respondenten aan dat de Living Library goed binnen het onderwijs past, in lijn met de doelen vanuit de overheid. Verder geven vier respondenten aan dat het persoonlijke gesprek; het contact maken als kracht wordt gezien. Dat het mogelijk is om alles te vragen en te zeggen over een onderwerp waar je normaal niet over spreekt. 1 respondent noemt het 'de maatschappij zoals hij zou moeten zijn'. Tot slot geven de docenten aan dat zij het leuk vinden om hun leerlingen op een andere manier bezig te zien dan met hun schoolvakken.

Uit de antwoorden blijkt dat de Living Library als een krachtig concept wordt ervaren. Het ontmoeten van lotgenoten, het wegnemen van vooroordelen en het creëren van acceptatie worden als belangrijke voordelen genoemd. Daarnaast wordt het persoonlijke gesprek als kracht gezien en vinden docenten het leuk om hun leerlingen op een andere manier bezig te zien.

Verder geven vijf van de acht respondenten aan dat er ruimte is voor verbetering en geven suggesties zoals, het sorteren van de titels van de levende boeken op kleur en het creëren van een rustige ruimte. Begrijpelijke taal en een verhaal op kindniveau worden door alle respondenten als belangrijk gezien, net als de voorbereidende gesprekken. Daarnaast vinden alle respondenten een prettige sfeer, respect, veiligheid en openheid van belang. Humor en gezelligheid worden genoemd om het gesprek minder beladen te maken. Eén respondent benadrukt dat het belangrijk is om kinderen erkenning te geven voor het feit dat het spannend kan zijn en dit te bespreken met de levende boeken en docenten. Er wordt aangegeven dat dit uitgebreider kan/mag.

“[...] ook dat boeken zich op hun gemak voelen om met deze doelgroep te praten. Als mensen dat moeilijk o.i.d. vinden, hebben we daar een online training of telefonische afspraak. Ook voor de leerlingen het voorbereidende boekje, daar worden ook de 'regels' in doorgenomen rondom respect en het gesprek zelf.[...] Ik denk qua verbeterpunten dat de voorbereiding en nabespreking beter/uitgebreider kunnen zijn.” Respondent 2, Bijlage B.

Tot slot noemen vier respondenten het een aandachtspunt dat er niet te moeilijke woorden en/of te zware verhalen worden gebruikt. Levende boeken pleiten voor groepen van maximaal zes personen om voldoende ruimte te bieden voor vragen. De leerkrachten opperen het richten van boektitels op actuele schoolthema's. Eén respondent noemt de beperkte impact op een kleinere groep in het PO en bepleit uitgebreidere nazorg, bijvoorbeeld met een informatiebrief of site en/of een extra evaluatie moment.

4.4 Conclusie bevindingen

Uit de bevindingen kan worden geconcludeerd dat de kracht ligt in het waarborgen van een prettige sfeer, respect, veiligheid, openheid, humor en gezelligheid. Om dit te bereiken, komt naar voren dat het belangrijk is om te kiezen voor actuele onderwerpen, de titels van de levende boeken op kleur te sorteren en een rustige ruimte te bieden. Daarnaast is het belangrijk om aandacht te houden voor de manier waarop het verhaal wordt verteld en erkenning te geven dat het spannend kan zijn, voor zowel de kinderen als de levende boeken. Om voldoende ruimte te hebben om vragen te stellen en/of zelf iets te delen, wordt de groep 'lezers' geadviseerd niet groter dan zes te maken. Ook wordt aanbevolen om de voorbereiding en nabespreking zo specifiek mogelijk te doen. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een informatiebrief en/of websites waar de onderwerpen nog eens kunnen worden opgezocht. Door deze aanbevelingen op te volgen, wordt het effect van de Living Library op het primair onderwijs versterkt en kan er nog meer impact worden gemaakt op de kwaliteit van samenleven.

5 Conclusie

In deze conclusie wordt een samenvatting gegeven van de belangrijkste bevindingen, met een conclusie van de resultaten die door middel van literatuur- en praktijkonderzoek zijn gevonden. Op basis hiervan is het mogelijk om de hoofdvraag: **'Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie en daarmee de kwaliteit van het samenleven waarborgen?'** te beantwoorden.

Uit praktijk- en literatuuronderzoek is gebleken dat inclusie en de kwaliteit van samenleven verbeteren door de gesprekken met de levende boeken door vooroordelen weg te nemen. Om optimaal effect te creëren is er gekeken naar hoe de gesprekken vormgegeven moeten worden op het basisonderwijs. Op basis van de bevindingen is er een onderscheid gemaakt tussen de conclusie op micro-, meso- en macroniveau. Hieruit volgt een overzicht van de voorwaarden en eisen waaraan oplossing scenario's moeten voldoen.

5.1 Macro

Op macroniveau is de hoofdvraag te beantwoorden aan de hand van voorwaardelijke eisen die zijn gesteld door de overheid. Uit het literatuur en praktijk onderzoek is gebleken dat de Living Library op macro niveau zoveel mogelijk aansluiting zoekt bij de doelstellingen van de overheid, door te voorzien in lessen over burgerschapsvorming. Over de vormgeving van de lessen wordt op macro niveau niks vermeld. Daarmee kan geconcludeerd worden dat de effectiviteit op dit niveau goed genoeg is.

5.2 Meso

Op mesoniveau ligt het antwoord in de vormgeving van de Living Library. Uit het literatuur onderzoek zijn er meerdere punten naar voren gekomen om de kwaliteit van samenleven via het onderwijs te bevorderen. Inclusief onderwijs, burgerschapsvorming en sociale en emotionele ontwikkeling zijn daarin belangrijke doelstellingen. Deze doelstellingen dragen bij aan een gelijke toegang tot onderwijs, de ontwikkeling van sociale en emotionele vaardigheden en het kritisch denken. Dat zijn belangrijke voorwaarden voor een inclusievere samenleving. Uit praktijkonderzoek is gebleken dat de Living Library hier op in speelt door een cultuur van respect en begrip te creëren, waarin verschillen worden gevierd en gewaardeerd. Daarin worden diverse werkzame factoren genoemd, zoals vooraf contact leggen met de leerkrachten, het zorgen voor een duidelijke voorbereiding op het voeren van het gesprek, een nabespreking met de leerlingen en levende boeken om te reflecteren op het gesprek en achteraf een evaluatie gesprek met de leerkracht. Daarbij komt naar voren dat de evaluatie meer aandacht mag krijgen. Tot slot komt naar voren dat respect en omgeving hebben waar zij zich veilig en vrij voelen om alles te vragen en delen belangrijke werkzame factoren zijn om überhaupt het gesprek aan te gaan. Dat maakt dat de conclusie is dat het belangrijk is om aandacht te houden voor de werkzame factoren en/of deze te versterken, om te zorgen dat de effectiviteit op dit niveau wordt gewaarborgd.

5.3 Micro

Op microniveau komt ook naar voren dat een veilige sfeer, respect en goed luisteren werkzame factoren voor de effectiviteit op het verminderen van vooroordelen. Zo krijgen kinderen de ruimte om een ander beeld te vormen van het onderwerp en hun handelen in de toekomst aan te passen. Daarbij blijkt dat het moeilijk is om te meten of er echt een verandering is ten opzichte van daarvoor, omdat het binnen het PO meer gaat over het voorkomen van vooroordelen in plaats van ze te verminderen. Op de lange termijn is de kans groot dat de Living Library er wel voor zorgt dat er minder vooroordelen/meer inclusie in de samenleving zijn, omdat er een cultuur van begrip en respect wordt gecreëerd. Dat dit belangrijke voorwaarden zijn voor een inclusievere samenleving komt uit de literatuur zowel als in het praktijkonderzoek naar voren. Daarmee kan worden geconcludeerd dat de Living Library op micro niveau effectief een cultuur van begrip en respect creëert, binnen het PO. Dit zorgt op de lange termijn voor minder vooroordelen en meer inclusie in de samenleving. Tegelijkertijd is het moeilijk om op korte termijn meetbare resultaten te verzamelen, omdat het om preventie gaat.

6 Programma van Eisen

Uit de conclusie is gebleken dat er overeenstemming is tussen de percepties en meningen van de respondenten en de resultaten uit het literatuuronderzoek. Dit heeft ertoe geleid dat er een beeld is ontstaan aan welke eisen en voorwaarden het advies moet voldoen. Deze punten staan hieronder uitgewerkt om te zorgen dat de oplossing scenario's valide zijn en aansluiten bij de wensen van de betrokkenen.

6.1 Functionele wensen en eisen

Dit onderzoek staat in het teken van de kwaliteit van samenleven. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat de kwaliteit van samenleven wordt beïnvloed door meerdere factoren, waaronder inclusie en uitsluiting. Inclusie en uitsluiting hangen samen met het hebben van vooroordelen. Een inclusieve samenleving, sluit tenslotte geen groepen/mensen uit. Naar de manier waarop vooroordelen en stereotiepe beelden ontstaan en hoe deze vermindert kunnen worden, zijn verschillende onderzoeken geweest. Uit die onderzoeken is gebleken dat de huidige manier van lesgeven aan kinderen over onderwerpen waar vooroordelen over heersen in de samenleving onvoldoende tot zijn recht komen (Living Library, 2023). Een manier die wel bewezen effectief is, is de contacttheorie. Het ontmoeten van iemand die behoort tot 'de andere groep'. Iemand in het echt ontmoeten, hun verhaal aanhoren en vragen kunnen stellen, zorgen ervoor dat er empathie komt en dat vooroordelen verminderen (Felten & Taouanza, z.d.). Dat is wat de Living Library in de praktijk brengt, sinds vorig jaar ook op het PO. Omdat zij dit nog niet zo lang doen willen zij weten welke factoren belangrijk zijn om de effectiviteit te vergroten (Living Library, 2023). Dat kan zijn van het actualiseren van de onderwerpen van de boeken tot aan de manier waarop de gesprekken worden gevoerd. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Living Library effectief is voor het creëren van inclusie maar dat er een aantal aandachtspunten zijn binnen het PO om de effectiviteit te versterken. De Living Library vindt de voorbereiding als zowel de nabespreking een werkzame factor die uitgebreid mag worden binnen het PO, wat dus een belangrijk punt is om rekening mee te houden in de oplossing. Daarnaast zijn vanuit de overheid bepaalde doelstellingen, zoals het geven van burgerschapsvorming en inclusief onderwijs. Dus het advies moet ook in lijn staan met thema's die te verbinden zijn aan burgerschap en inclusie (Ministerie van OCW, 2021).

6.2 Gebruikerswensen

De 'gebruikers' zijn in dit geval de kinderen, maar ook de levende boeken en docenten vallen hieronder. Zonder deze partijen is er namelijk geen Living Library mogelijk. Daarnaast komen de wensen van de verschillende betrokkenen erg met elkaar overeen. Dat gaat over het hebben van een rustige en veilige ruimte om het gesprek te voeren, het aandachtig luisteren naar het verhaal en de ruimte hebben om zelf ook te kunnen delen en/of vragen. Verder worden factoren als een veilige sfeer, begrijpelijke taal, gezelligheid en humor als werkzaam gezien. De wens om twee rondes te doen en de groepjes niet groter dan zes kinderen te maken, komt ook duidelijk naar voren en is dus belangrijk om rekening mee te houden in de uitvoering. Tot slot komt naar voren dat de voorbereiding, met het boekje en de nabespreking met elkaar, waardevol zijn voor de gebruikers.

6.3 Randvoorwaarden

De randvoorwaarden zijn vastgesteld op basis van literatuur over de doelgroep en het onderwerp, in combinatie met de richtlijnen van de Living Library en de beroepscode voor professionals in het sociaal werk. Vanuit de literatuur kan gesteld worden dat het belangrijk is om rekening te houden met de leefwereld van de kinderen, het moeten onderwerpen zijn die hen aanspreken en passen bij kinderen van tien tot twaalf jaar (Zimbardo, Johnson, & McCann, 2017). Zo is bijvoorbeeld homogeweld minder geschikt dan het in het algemeen hebben over homo zijn, bevestigt de Living Library. Verder werkt de Living Library vanuit de contacttheorie, waaruit gesteld wordt dat het respectvol in contact staan met een ander een belangrijke voorwaarde is om vooroordelen te verminderen en inclusie te creëren. Dus het aangaan van een respectvol gesprek en een daarvoor geschikte plek creëren, is de belangrijkste voorwaarde. Een geschikte plek heeft als voorwaarde dat er weinig tot geen omgevingsgeluid is en iedereen zich op hun gemak voelt. Daarbij is een afronding met reflectie en evaluatie essentieel (Felten & Taouanza, z.d.). Vanuit de beroepscode wordt gesteld dat het belangrijk is om aan te sluiten bij de behoefte van het kind. Wat in dit geval betekent dat er tijdens het gesprek wordt geobserveerd of iedereen zich op hun gemak voelt en/of anticiperen wanneer dit niet het geval is (BPSW, 2021). Daarbij is een constructieve samenwerking met de leerkrachten en de school ook van belang, zodat er één lijn is in de manier waarop de Living Library op de basisschool wordt vormgegeven.

6.4 Aandachtspunten

Niet iedere basisschool heeft dezelfde structuur, waardoor de wens over de manier van uitvoering kan verschillen. Sommige scholen hebben bijvoorbeeld geen rustige ruimte beschikbaar. Daarnaast kan de Living Library maar op één basisschool per dag uitgevoerd worden. Verder zijn de levende boeken niet altijd beschikbaar, sommige willen niet met kinderen spreken, waardoor de keuze in titels beperkter is. Er is subsidie nodig om de faciliteiten en promotie te bekostigen. Er is een tijd en aandacht nodig voor levende boeken die getraind willen worden in het spreken met kinderen. Het resultaat op lange termijn is niet of nauwelijks meetbaar.

7 Oplossingsscenario's

De Living Library komt sinds 2021 op het primair onderwijs, omdat zij dit nog niet zo lang doen is er nog geen onderzoek geweest naar het effect in de praktijk. Daarom wil de Living Library weten welke factoren de effectiviteit vergroten (Living Library, 2023).

De activiteit, de Living Library, blijft in dit geval hetzelfde. Er wordt alleen op de uitvoering van de Living Library op het PO ingegaan. Voor nu gaat dat als volgt: de scholen worden per mail of telefonisch benaderd door de algemene Living Library. Als de school mee wil werken krijgen de docenten een informatiepakket, met onder andere een werkboekje om hun leerlingen mee voor te bereiden. Dan is het streven om binnen vier weken na het versturen van de informatie, in de praktijk langs te komen. In die vier week worden boeken gekozen en gevraagd om mee te doen. Op de dag zelf kiezen de leerlingen een titel en gaan in groepjes met het levende boek in gesprek. Ze luisteren en stellen vragen, voor maximaal 30 minuten. Daarna is er een klassikale nabespreking met de leerlingen en later in een aparte ruimte met de boeken. In die nabespreking wordt gevraagd hoe de gesprekken zijn ervaren. Vervolgens wordt er na vertrek een evaluatieformulier gestuurd naar de leerkracht, waarvoor er nog één telefonisch gesprek volgt met de leerkracht.

Uit het programma van eisen is duidelijk naar voren gekomen dat de nabespreking/evaluatie nog wel uitgebreider zou mogen, met de leerkracht en leerlingen. Daarnaast dat het gewenst is als de onderwerpen van de levende boeken actueel zijn met de thema's waar leerlingen mee te maken hebben. De prioriteit ligt bij het inspelen op de wensen en behoeften van de betrokkenen, waarbij natuurlijk ook rekening gehouden met alle werkzame factoren die naar voren zijn gekomen, zoals respect en veiligheid, om de effectiviteit te versterken. Dat is de lijn die wordt aangehouden in de oplossing scenario's. Na het voorleggen aan vier betrokkenen, wordt er een keuze gemaakt voor één scenario die vervolgens uitgewerkt zal worden tot een advies.

7.3 Oplossing scenario één

Extra evaluatie

De wens om de nabespreking uitgebreider te doen is een belangrijke factor die invloed heeft op de effectmeting en daarmee ook de algemene effectiviteit. Daarnaast draagt een constructieve evaluatie bij aan de werkrelatie, omdat het mensen in staat stelt om feedback te geven op een manier die de relatie versterkt. Door constructieve feedback te ontvangen, kan de Living Library tevens hun aanbod beter aan laten sluiten op de leerlingen. Dat maakt dat deze stap nemen merkbaar effect heeft voor alle partijen die betrokken zijn bij de Living Library.

Het evaluatieformulier is nu gericht op de leerkrachten en is digitaal. Na het invullen worden de antwoorden telefonisch nabesproken met de leerkrachten binnen ongeveer een week, wat al als prettig wordt ervaren. Dus het idee is om dat niet te veel aan te passen, maar uit te breiden naar een extra moment na vier weken, waarin naar de langere termijn wordt gevraagd. In dat evaluatie moment is het aan te raden om in kaart te brengen of er gesprekken in de klas zijn geweest over bepaalde onderwerpen en/of er wellicht signalen naar voren zijn gekomen vanuit de verhalen die de kinderen hebben gehoord (zoals bij seksueel misbruik, of er iets aan het licht is gekomen wat zonder de Living Library niet zo duidelijk was geworden bijvoorbeeld). Het is aan te raden om de kinderen hier niet bij te laten zitten maar wel op diezelfde dag ook met hen een extra evaluatie te doen. Zo krijgen de leraren de vrijheid om alles te delen, zonder dat hun leerlingen daar mee belast worden. Bij de kinderen is het aan te raden om te reflecteren met plaatjes, aan de hand van de STARR-methode. Daarin ligt de verantwoordelijkheid met name bij de Living Library zelf, maar ook de leerkracht zowel als de leerling(en) hebben de verantwoordelijkheid om beschikbaar te zijn en actief deel te nemen aan het extra evaluatiegesprek.

Het is aan te raden om met de kinderen ook die extra evaluatie te doen, omdat zij nu alleen een nabespreking krijgen in de klas. Om te zorgen dat het aansluit bij de leefwereld van de kinderen, wordt aangeraden het formulier simpeler te maken door middel van plaatjes. Zo kunnen de kinderen hun score bijvoorbeeld geven aan de hand van smileys, een blij smiley voor iets wat prettig voelt en een sippe smiley voor alles wat niet prettig voelt etc. Dat geeft voor de Living Library een extra feedbackmoment, met waardevolle feedback van de doelgroep. Daarnaast helpt het terugkijken op het gesprek zonder direct weer in de orde van de dag over te gaan, de kinderen bij de ontwikkeling van het kritisch denken. Dit betekent dat leerlingen moeten worden aangemoedigd om te reflecteren op hun eigen opvattingen en die van anderen, wat aansluit bij de doelstelling van de overheid. Tot slot, om ervoor te zorgen dat leerkrachten en/of leerlingen over de onderwerpen en/of de Living Library meer informatie kunnen vinden, wordt er aangeraden om een informatieblad te geven met bijvoorbeeld websites over specifieke onderwerpen. Dit dient als extra nazorg, zodat leerkrachten sommige vragen zelf kunnen beantwoorden en in het extra evaluatiegesprek specifiekere vragen kunnen stellen over hetgeen waar zij zelf geen antwoord op hebben gevonden.

Het effect in de praktijk

Het effect van het uitbreiden van de evaluatie is dat de Living Library meer inzicht krijgt in de behoeften van de leerkrachten en leerlingen. Dit leidt tot meer betrokkenheid van de leerlingen en zorgt voor het behoud van een functionele werkrelatie tussen de Living Library en de school. Deze aanpassing heeft dus merkbaar effect voor alle partijen, omdat het aanbod van de Living Library beter afgestemd wordt op het PO. Daarbij worden de leerkrachten gehoord en serieus genomen en stelt het de kinderen in staat om te reflecteren op het gesprek, waardoor zij zich op persoonlijk vlak ontwikkelen (kritisch denken). Daarnaast komen hiermee ook eventuele signalen naar voren, die sneller worden opgepakt. Tenslotte heeft het geven van een informatieblad met websites over specifieke onderwerpen een positief effect omdat leerkrachten en/of leerlingen beter informatie kunnen vinden over de onderwerpen en/of over de Living Library. Dit draagt bij aan een beter begrip van de onderwerpen en de betrokkenheid van de leerlingen/leerkrachten doordat leerkrachten en leerlingen beter geïnformeerd zijn over de Living Library en hun aanbod.

Taakverdeling

Door deze aanpassing te maken, komen er een aantal actiepunten vrij waarin ieder een eigen rol en/of taak heeft. Voor de leerkrachten kan er gebruik gemaakt worden van het evaluatieformulier wat al bestaat en daarin vragen aan te passen en/of toe te voegen die gaan over de signalen en gesprekken in de klas, op lange termijn. Vanwege de kennis en expertise over pedagogiek, is het aan te raden om het evaluatieformulier voor de kinderen door het sociaal werk te laten ontwerpen, in samenwerking met de leerkrachten omdat zij hun leerlingen het beste kennen. Dan is het daarna de taak voor de Living Library om de vragen te controleren op validiteit. Tot slot is het de taak van de leerlingen om de vragen naar waarheid in te vullen.

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering en het afnemen van de formulieren, ligt bij de Living Library. Zij moeten tenslotte de data ophalen en verwerken. Ook het extra contactmoment is iets waar de Living Library ruimte voor moet maken. Hoewel de leerkracht en/of leerling aanwezig moet zijn en actief moet deelnemen, is het de verantwoordelijkheid van de Living Library om hierin initiatief te nemen en het evaluatiegesprek constructief te laten verlopen. Tijdens het gesprek kunnen zij in kaart werkzame factoren en het effect op de leerlingen op langere termijn in kaart brengen door te vragen of er onderwerpen in de klas besproken zijn en/of signalen naar voren zijn gekomen bij de leerlingen. Daarbij is het aan te raden om te vragen hoe de leerkracht het bezoek heeft ervaren en of er behoefte is aan een nieuw bezoek.

Voor het ontwerpen van een informatieblad is het aan te raden om de levende boeken hierin een taak te geven. Zij weten tenslotte veel van hun eigen onderwerp af en weten waarschijnlijk welke bronnen bruikbaar zijn. Daarin is het wel de verantwoordelijkheid van de Living Library om dit te controleren op betrouwbaarheid voordat het wordt meegegeven aan de leerkrachten en/of leerlingen.

Benodigheden en termijn

Een sociaal werker met voldoende kennis en expertise over pedagogiek, voor het ontwikkelen van een evaluatieformulier voor kinderen. Daarvoor moet een computer beschikbaar zijn en/of systeem waar dat formulier op ontwikkelt kan worden. Er kan gekozen worden om dit digitaal aan te bieden of uit te printen, indien het uitgeprint moet worden is er ook een printer met inkt en papier nodig. Het ontwikkelen en controleren van het evaluatieformulier voor kinderen hoeft niet meer dan een maand in beslag te nemen;

Een evaluatieformulier voor de leerkrachten, om na vier weken af te nemen. Daarvoor is er contact met basisscholen nodig. Eerst telefonisch binnen één week, a.d.h.v. het bestaande evaluatieformulier, daarna na vier weken nog eens met het aangepast formulier voor de langere termijn. Dit formulier wordt gemaakt aan de hand van het bestaande formulier, waardoor er een kortere termijn aan gegeven kan worden van twee weken;

Een informatieblad met de onderwerpen van de levende boeken en mensen die dat op vrijwillige basis willen ontwikkelen. Het werven van boeken die dit willen maken en het controleren van de inhoud, moet mogelijk zijn binnen drie maanden. Dit geeft de Living Library de tijd om mensen te werven en eventuele aanpassingen in de informatiebladen te verwerken.

Voordelen	Nadelen
Meer expertise en aansluiting over/bij de doelgroep, door extra kennis uit de extra evaluatie;	Het kost extra tijd;
Kinderen worden sterker in reflecteren en krijgen de ruimte om extra vragen te stellen of dingen te delen;	Kinderen moeten nog een extra werkje doen, dat kan als te veel voelen en weerstand oproepen;
Risico factoren en signalen worden kenbaar op langere termijn.	Het is arbeidsintensiever.

7.2 Oplossing scenario twee

Depot gericht op het PO

Uit het onderzoek is gebleken dat er binnen het basisonderwijs behoefte is aan een specifiek depot met levende boeken en hun titels. Momenteel is er alleen een algemeen depot beschikbaar, waarbij niet alle levende boeken geschikt zijn voor de doelgroep kinderen en/of de onderwerpen niet geschikt zijn voor kinderen. Het oprichten van een apart depot gericht op het basisonderwijs draagt bij aan de effectiviteit van de Living Library op het gebied van inclusie en de kwaliteit van samenleven. Dit geeft de Living Library de mogelijkheid om zich meer te richten op thema's die samenhangen met inclusie. Door deze oplossing wordt de Living Library functioneler uitgevoerd en kan er beter worden ingespeeld op de behoeften van de doelgroep.

Taakverdeling

Om ervoor te zorgen dat de onderwerpen van de levende boeken geschikt zijn voor het basisonderwijs, is het raadzaam om de Living Library dit depot specifiek voor het basisonderwijs te laten samenstellen. De levende boeken helpen door zelf aan te geven of zij met kinderen willen spreken en de scholen door aan te geven welke onderwerpen zij passende onderwerpen vinden. Indien de levende boeken geschikte onderwerpen hebben om met kinderen over te praten, kunnen zij door de Living Library in het PO-depot worden geplaatst. De leerlingen hebben hierbij geen taak of verantwoordelijkheid. Het sociaal werk inventariseert welke onderwerpen geschikt zijn en houdt rekening met pedagogiek om een helder overzicht van onderwerpen en titels te bieden die aansluiten bij het basisonderwijs.

Het effect in de praktijk

Het effect van een specifiek depot voor de Living Library op het PO, heeft in de praktijk vooral effect voor de kinderen in het basisonderwijs. Door de levende boeken beter te laten aansluiten bij de leefwereld van kinderen, kunnen zij op een laagdrempelige manier in contact komen met mensen die anders zijn dan zichzelf. Dit vergroot het begrip en de acceptatie voor verschillen en kan bijdragen aan een inclusieve samenleving. Daarnaast kan het ook voor de levende boeken zelf een positief effect hebben, omdat zij op deze manier hun verhaal kunnen delen en bijdragen aan meer begrip en acceptatie.

Benodigheden en termijn

Om de boeken te filteren op het primair onderwijs, is het nodig om een vergelijkbaar bestand te maken als voor de algemene Living Library waarin de boeken kunnen worden gefilterd. Om erachter te komen of een boek in het bestand wil worden opgenomen, is het belangrijk om de levende boeken te vragen hun voorkeuren door te geven. Dit kan bijvoorbeeld door middel van een enquête of een persoonlijk gesprek. Sociaal werkers kunnen het beste inventariseren bij basisscholen door middel van persoonlijke gesprekken met de schoolleiding en leerkrachten. Hierbij worden vragen gesteld over welke onderwerpen geschikt en/of gewenst zijn voor kinderen van tien tot twaalf. Daarnaast wordt gevraagd naar actuele onderwerpen waar de school op dat moment mee bezig is. Het is aan te raden om hiervoor een termijn van een half jaar aan te houden. Binnen deze termijn hebben levende boeken de tijd om hun voorkeuren door te geven en de sociaal werkers om bij scholen te inventariseren welke onderwerpen geschikt en/of gewenst zijn. De Living Library bepaald vervolgens binnen diezelfde termijn welke boeken geschikt zijn voor opname in het bestand, in lijn met de kwaliteitseisen van de Living Library.

Voordelen	Nadelen
De onderwerpen sluiten meer aan op het PO	Het kost tijd om dit depot te ontwikkelen
Het is minder arbeidsintensief om levende boeken te vinden	De keuze in levende boeken is beperkter
Het geeft een overzichtelijke organisatie structuur	Dat er mogelijk verdeling ontstaat binnen de organisatie, door de depots te scheiden

8. Verantwoording feedback

Zoals eerder beschreven is er feedback gevraagd, aan vier betrokkenen ofwel stakeholders, om de validiteit van het advies te waarborgen. Deze feedback is gevraagd per mail, aan de hand van drie scenario's die zijn geschetst. Naar aanleiding van de feedback op het scenario met de meetbaarheid, is besloten om deze uit het stuk te schrappen. De feedback staat hieronder samengevat genoteerd, de volledige feedback staat in Bijlage - C
Feedback van stakeholders van dit document.

De organisator van de Living Library is voorstander van zowel het evaluatie- als het speciale depot-scenario. Bij het depot is het belangrijk dat de onderwerpen geschikt zijn voor de levende boeken. Bij het evaluatiescenario geeft de organisator aan dat het direct kan worden geïmplementeerd en daarom de voorkeur heeft. Er wordt gevraagd om een concreet advies over de vormgeving van dit scenario.

De projectleider van de Living Library op het PO en tevens pedagoog, geeft aan dat het scenario met het depot voor PO uitgebreider beschreven moet worden. Het is namelijk niet alleen belangrijk of de boeken willen praten met kinderen, maar ook of de onderwerpen geschikt zijn. De projectleider vraagt zich af hoe dit gemeten kan worden en benadrukt het belang van de werving van nieuwe 'boeken'. De projectleider geeft aan dat het scenario met het extra evaluatiemoment de voorkeur heeft, omdat dit ook naar voren kwam tijdens het interview. Het informatieblad waarin de levende boeken een taak krijgen, heeft meer uitleg nodig. Verder wordt er gevraagd om een specifiek stuk over het extra evaluatiemoment, met de vraag of dit met hetzelfde evaluatieformulier gebeurt om te bepalen of er nieuwe informatie wordt gegeven of dat het meer een herhaling van eerdere feedback is.

Het levende boek Depressie geeft aan dat het scenario met het extra evaluatiemoment het beste overzicht geeft in de behoeften van alle betrokken partijen. Wat betreft het scenario met het depot gericht op PO, geeft het boek aan dat het een geschikte oplossing lijkt, maar dat het mogelijk niet het gewenste effect heeft als er te weinig boeken beschikbaar zijn.

Het levende boek met de titel NAH is van mening dat het scenario met het extra evaluatiemoment belangrijk is omdat het ruimte biedt om vragen te stellen of eventuele zaken op een later moment aan te kaarten. Daarnaast geeft het boek aan graag mee te willen werken aan het informatieblad. Wat betreft het scenario met het depot gericht op het PO, vindt het levende boek het een goed idee om boeken vooraf te selecteren die passen bij het basisonderwijs. Dit maakt het overzichtelijk en voorkomt twijfels bij andere boeken of hun onderwerp wel past bij het basisonderwijs. Bovendien bespaart dit tijd voor de organisatie bij het zoeken van boeken.

Verantwoording

Een extra evaluatiemoment geeft meer zicht op vraag vanuit micro- en mesoniveau, waardoor effectiviteit van Living Library op korte termijn kan worden vergroot. Nadeel is dat het arbeidsintensiever is en meer tijd kost. Een depot gericht op primair onderwijs maakt het op lange termijn makkelijker om selectie te maken van titels die aansluiten bij PO. Nadeel is dat het een lange termijn oplossing is die arbeidsintensiever is dan het extra evaluatiemoment.

De Living Library en de levende boeken geven de voorkeur aan het scenario met het extra evaluatiemoment om de effectiviteit van de Living Library te versterken. De stakeholders willen graag weten hoe dit evaluatiemoment eruit moet zien. Hiermee wordt rekening gehouden door het specificeren van de punten die zijn genoemd in de feedback op het scenario met het extra evaluatie moment (bijlage - C). Tot slot wordt de ontvangen feedback op de inhoud van het document als concreet, duidelijk, relevant gezien, waardoor dit direct verwerkt is in het document.

Na afweging van de voor- en nadelen van het scenario met het extra evaluatiemoment en de feedback van de stakeholders, is besloten om het scenario met het extra evaluatiemoment uit te werken tot een advies.

9. Advies

9.1 Aanleiding

De Living Library is een evenement waarbij mensen fungeren als "boeken" die je kunt "lenen". Deze "boeken" zijn mensen uit verschillende groepen die vaak te maken hebben met vooroordelen, zoals vluchtelingen, LHBTQ+ personen, mensen met een beperking, etc. Door met deze "boeken" te praten, kun je hun verhalen horen en meer te weten komen over hun ervaringen, wat helpt om vooroordelen en stereotypen te verminderen.

Sinds augustus 2021 is burgerschapsonderwijs verplicht in het basis- en voortgezet onderwijs. Leraren sturen de lessen vaak aan op vooroordelen, waardoor deze juist blijven hangen. De contacttheorie, waarbij leerlingen iemand ontmoeten die behoort tot een andere groep, is bewezen effectiever om empathie te ontwikkelen en vooroordelen en stereotypen te verminderen. Dit is vooral belangrijk bij kinderen, omdat zij de toekomstige samenleving gaan vormen. De Living Library sluit perfect aan bij de contacttheorie, waardoor het voor hun een uitgelezen kans om bij te dragen in het PO.

9.2 Afweging

Uit de literatuur over de doelgroep en het onderwerp, in combinatie met de richtlijnen van de Living Library, de beroepscode voor professionals in het sociaal werk en de bevindingen uit de gesprekken, blijkt dat het belangrijk is om rekening te houden met de leefwereld van de kinderen. Onderwerpen en het gesprek moeten aansluiten bij kinderen van tien tot twaalf jaar. Verder werkt Living Library werkt vanuit de contacttheorie, waarbij respectvol contact belangrijk is om vooroordelen te verminderen en inclusie te creëren. Om het effect te meten op de langere termijn is het essentieel dat er een extra evaluatie moment komt.

Omdat er naar voren is gekomen dat de Living Library op het PO moet aansluiten bij de leefwereld van kinderen van tien tot twaalf jaar, is het aan te raden om daar een apart depot voor te ontwikkelen. Momenteel is er alleen een algemeen depot met levende boeken, die niet allemaal willen spreken met kinderen en/of waarvan de onderwerpen niet geschikt zijn voor kinderen. Een apart depot voor het PO zou de Living Library functioneler maken en meer richten op thema's die samenhangen met inclusie. Dit draagt bij aan de effectiviteit van de Living Library op inclusie en de kwaliteit van samenleven, via het PO. Wat maakt dat deze oplossing ook concreet antwoord geeft op de hoofdvraag: **'Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?'**

Het andere scenario wat is geschetst, is gericht op de wens om extra aandacht te besteden aan de evaluatie. Een uitgebreidere nabespreking is een werkzame factor die invloed heeft op de effectmeting en daarmee de algemene effectiviteit, waardoor het ook aansluit bij de hoofdvraag. Een constructieve evaluatie draagt bij aan de werkrelatie, omdat het mensen in staat stelt om feedback te geven op een manier die de relatie versterkt. Het evaluatieformulier is nu gericht op de leerkrachten en wordt digitaal ingevuld. Na het invullen worden de antwoorden telefonisch nabesproken met de leerkrachten binnen ongeveer een week, wat al als prettig wordt ervaren. Het idee is om dat niet te veel aan te passen, maar uit te breiden naar een extra moment na vier weken en het formulier uit te breiden met gerichtere vragen over de langere termijn effecten. Voor het extra evaluatie moment voor de kinderen moet het formulier eenvoudiger worden gemaakt door middel van afbeeldingen, zodat kinderen hun score kunnen geven op basis van smileys. Dit geeft de Living Library extra feedback en helpt de kinderen bij de ontwikkeling van kritisch denken. Daarbij is het aan te raden om een informatieblad te ontwikkelen, die achteraf meegegeven kan worden, omdat het leerkrachten en/of leerlingen in staat stelt om meer informatie te vinden over de onderwerpen en/of de Living Library. Dit zorgt voor beter begrip van de onderwerpen en meer effectiviteit voor de Living Library.

9.3 Keuze

Beide oplossingen staan dus in lijn met de hoofdvraag **‘Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?’**

Om de betrouwbaarheid en validiteit van het advies te waarborgen, is er feedback gevraagd aan verschillende stakeholders. Daarin zijn de voor- en nadelen tegen elkaar afgewogen evenals de termijn waarin de oplossing te realiseren valt. Aan de hand daarvan wordt er aanbevolen om het scenario met het extra evaluatie moment toe te passen. Deze heeft een minder lange termijn ten opzichte van het scenario met het depot en sluit beter aan op de wensen en behoeften van de verschillende stakeholders.

Voordelen van het evalueren van de Living Library zijn dat het de effectiviteit van de Living Library verhoogt, de werkrelatie tussen de Living Library en leerkrachten versterkt en de Living Library in staat stelt om hun aanbod beter aan te laten sluiten op de leerlingen. Een extra evaluatiemoment na vier weken kan helpen om de effectiviteit op de langere termijn te meten en te bepalen of er gesprekken in de klas hebben plaatsgevonden over de onderwerpen van de Living Library.

Nadelen van het evalueren van de Living Library zijn dat het extra tijd en middelen kost om de evaluatie uit te voeren. Er is ook een risico dat de evaluatie niet helemaal representatief is voor alle leerlingen die de Living Library hebben bezocht, omdat niet alle leerlingen deelnemen aan de evaluatie. Om de tijd en middelen voor de evaluatie te beperken, kan de Living Library ervoor kiezen om alleen de belangrijkste aspecten van de evaluatie te meten – zoals signalen die naar voren zijn gekomen. Om ervoor te zorgen dat de evaluatie representatief is voor alle leerlingen, is het belangrijk om zoveel mogelijk leerlingen te betrekken bij de evaluatie. De Living Library zou er voor kunnen kiezen om meer leerlingen te bereiken door bijvoorbeeld een online enquête te sturen naar alle leerlingen die de Living Library hebben bezocht.

9.4 Implementatie

Om dit advies te implementeren, komen er een aantal actiepunten vrij waarin ieder een eigen rol en/of taak heeft. Voor de leerkrachten kan er gebruik gemaakt worden van het evaluatieformulier wat al bestaat en daarin vragen aan te passen en/of toe te voegen die gaan over de signalen en gesprekken in de klas, op lange termijn. Vanwege de kennis en expertise over pedagogiek, is het aan te raden om het evaluatieformulier voor de kinderen door het sociaal werk te laten ontwerpen, eventueel in samenwerking met de leerkrachten omdat zij hun leerlingen het beste kennen. Dan is het daarna de taak voor de Living Library om de vragen te controleren op validiteit. Tot slot is het de taak van de leerlingen om de vragen naar waarheid in te vullen.

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering en het afnemen van de formulieren, ligt bij de Living Library. Zij moeten tenslotte de data ophalen en verwerken. Ook het extra contactmoment is iets waar de Living Library ruimte voor moet maken. Hoewel de leerkracht en/of leerling aanwezig moet zijn en actief moet deelnemen, is het de verantwoordelijkheid van de Living Library om hierin initiatief te nemen en het evaluatiegesprek constructief te laten verlopen. In dat gesprek kunnen zij vragen naar werkzame factoren, het effect bij de leerlingen op langere termijn (of er onderwerpen in de klas besproken zijn en/of signalen naar voren zijn gekomen bij leerlingen, maar ook hoe de leerkracht het bezoek heeft ervaren, na het te laten bezinken) en of er belang is bij een nieuw bezoek bijvoorbeeld.

Voor het ontwerpen van een informatieblad is het aan te raden om de levende boeken hierin een taak te geven. Zij weten tenslotte veel van hun eigen onderwerp af en weten waarschijnlijk welke bronnen bruikbaar zijn. Daarin is het wel de verantwoordelijkheid van de Living Library om dit te controleren op betrouwbaarheid voordat het wordt meegegeven aan de leerkrachten en/of leerlingen.

9.4.1 Planning

Om een duidelijk overzicht te geven van de punten die gerealiseerd moeten worden om dit advies effectief te implementeren, staat hieronder een concrete planning genoteerd.

Taak	Verantwoordelijk	Termijn
Evaluatieformulier voor leerkrachten bijwerken voor het extra evaluatie moment	Living Library	Een maand, om hen geruime tijd te geven om de aanpassingen valide te maken.
Evaluatie formulier voor kinderen ontwikkelen	Sociaal werk en leerkrachten, Living Library als controleur	Drie maanden, zodat de sociaal werker voldoende tijd heeft om in samenwerking met een leerkracht het formulier te ontwikkelen én te laten controleren door de Living Library. Met daarbij extra ruimte/tijd om die aanpassingen te verwerken.
Informatieblad met onderwerpen ontwikkelen	De levende boeken en de Living Library	Drie maanden, zodat de Living Library voldoende tijd heeft om levende boeken te werven en het informatieblad valide te maken.
Het afnemen van de evaluatie	Living Library, leerkrachten en leerling(en)	Dit kan in één dag, wel na vier weken nadat de Living Library is geweest.

9.5 Conclusie

Een extra evaluatiemoment na vier weken en een informatieblad helpen dus om de effectiviteit te versterken, doordat de betrokkenheid vergroot wordt en er meer begrip ontstaat. Aandachtspunten zijn dat het extra tijd en middelen kost en dat de evaluatie niet representatief is voor alle leerlingen en/of scholen. Om representativiteit te garanderen, is het dus belangrijk zoveel mogelijk scholen te betrekken. Dat maakt dat een extra evaluatie van de Living Library genoeg voordelen heeft, om hiermee aan de slag te gaan.

10. Kritische reflectie

In deze reflectie kijk ik terug op het onderzoeksproces en mijn ontwikkeling als sociaal werker. Het onderzoek was onderdeel van mijn leerproces bij Inholland, dat vijf jaar geleden begon. Ik richt me in deze tekst op de lessen die ik tijdens deze onderzoeksperiode heb geleerd. In het eindgesprek zal ik uitgebreider terugblikken op mijn hele leerproces.

Vanaf januari 2023 ben ik bezig geweest met dit onderzoek/advies. We kregen op school uitleg, waarna ik moest nadenken over een vraagstuk die ik wilde behandelen voor deze eindopdracht. Ik wist wel al dat ik iets wilde bij dragen via het PO, maar hoe en wat dat wist ik nog niet precies. Toevallig kreeg ik in diezelfde periode een mail van de Living Library, of ik op een basisschool wilde komen spreken als levend boek. Toen ik die mail kreeg werd ik gelijk enthousiast, niet alleen om mijn verhaal te delen maar ook omdat dit perfect aansluit bij het idee wat ik had bij mijn scriptie. Zo ben ik naar die editie gegaan als levend boek, met de titel Tiernermoeder en heb ik direct gevraagd of ik mijn onderzoek voor de Living Library op het PO mocht doen. Hier werd positief op gereageerd en direct actie op ondernomen, door de lijn uit te zetten naar de organisator van de algemene Living Library. Binnen een week hadden we elkaar aan de telefoon en zijn de wensen voor een onderzoek toegelicht. Daarna hebben we in samenspraak besloten dat mijn onderzoek moest resulteren in een advies om aan de effectiviteit bij te dragen. Vanuit Inholland is de eis dat het moet bijdragen aan de kwaliteit van samenleven, waardoor dat ook is meegenomen in het vraagstuk.

Met die kennis ben ik begonnen met het vaststellen van het probleem en de vraagstelling formuleren. Om te zorgen dat dit valide is, heb ik feedback gevraagd aan de Living Library en aan klasgenoten. De Living Library was erg enthousiast en heeft actief meegedacht en feedback gegeven. Dat heeft er voor gezorgd dat feedback vragen erg laagdrempelig was, wat de samenwerking erg fijn maakte. Na de vraagdefinitie ben ik begonnen met het antwoord zoeken op de deelvragen, eerst met (vak)literatuur en voor de andere vragen ben ik onderzoek gaan doen in de praktijk. Het onderzoek in de praktijk heb ik vormgegeven door vragenlijsten op te stellen, in samenwerking met de Living Library, gericht op de effectiviteit op inclusie. Daarbij is gevraagd naar de wensen en behoeften van de verschillende stakeholders. Met de antwoorden op deze vragen, zijn er conclusies getrokken waar de aandachtspunten liggen voor de Living Library binnen het PO en wat de effectiviteit doet versterken. Ik kijk erg tevreden terug op dit stuk, het was fijn om in samenwerking de vragen op te stellen en ook de gesprekken met de stakeholders heb ik als prettig ervaren. De leerkrachten, leerlingen en levende boeken waren minstens net zo enthousiast als de Living Library zelf en gaven bruikbare en concrete antwoorden. Sommige gaven zelfs al antwoord op mijn volgende vraag, zonder dat ik die gesteld had. Dat was erg fijn omdat het gesprek voor mijn gevoel daarom erg natuurlijk liep en dat vind ik persoonlijk prettiger dan een heel statisch gesprek.

Ik hecht veel waarde aan autonomie, dus ik keek er naar uit om eindelijk een project zelfstandig te mogen draaien. Omdat ik het dan kan vormgeven zoals ik dat zelf wil, met mijn eigen planning en/of tempo. Dus ik heb het maken van dit advies als bevrijdend ervaren. Deze ervaring heeft er voor gezorgd dat ik heb geleerd dat feedback vragen niet belastend hoeft te zijn voor anderen, zolang beide partijen belang hebben bij de oplossing. Ik heb geleerd wat het effect is van de Living Library op het onderwijs en dat doet me ontzettend goed. Ik vond het altijd al een mooi concept, vandaar dat ik zelf als levend boek mee deed, maar dat het nu op het basisonderwijs wordt gegeven vind ik echt onbeschrijfelijk goed. Dat kinderen met onderwerpen in aanraking komen waar een taboe op heerst is in mijn beleving namelijk iets heel goeds. Waar sommige ouders misschien weerstand hebben naar die dingen, om allerlei verschillende redenen, vind ik juist dat het goed is om kinderen weerbaar te maken. Ik ben in de veronderstelling dat je kinderen niet kan behoeden voor alle gevaren/uitdagingen in het leven, maar wel kan versterken om te zorgen dat ze opgewassen zijn tegen die gevaren/uitdagingen. Nu heb ik in de praktijk gezien wat de Living Library toevoegt en dat heeft mij gesterkt in die veronderstelling en ook in mijn motivatie om aan het werk te gaan in een soortgelijke setting, met deze doelgroep. Verder is mijn leerdoel rondom het zorgen voor een goede voorbereiding bevorderd. Ik kreeg het verzoek om een draaiboek aan te leveren, zodat de docenten op de hoogte waren en zich konden voorbereiden. Dit heeft mij doen inzien dat ik in de toekomst direct een draaiboek zal maken om aan deze behoefte te voldoen. Hierdoor sluit ik mijn leerproces met trots en tevredenheid af.

Bibliografie

- Boumans, J. (2016). Naar het hart van empowerment deel 1. Geraadpleegd van [https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Naar-het-hart-van-empowerment-deel-1%20\[MOV-9903814-1.0\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Naar-het-hart-van-empowerment-deel-1%20[MOV-9903814-1.0].pdf)
- BPSW. (2021). Beroepscode voor professionals in het sociaal werk. Utrecht: Beroepsvereniging van Professionals in het Sociaal Werk.
- BPSW. (2022). Beroepsprofiel van de sociaal werker. Utrecht: Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk. Geraadpleegd van <https://www.sociaalwerknederland.nl/?file=15783&m=1521200969&action=file.download>
- Cole, M., John-Steiner, V., Scribner, S., & Souberman, E. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Felten, H., & Taouanza, I. (z.d.). Wat werkt bij het verminderen van discriminatie. In H. Felten & I. Taouanza (Red.), *Discriminatie: wat werkt?* (pp. 15-37). Utrecht: Movisie.
- Griffoen, R. (2021, januari 5). Hoog of laagopgeleid? Stop ermee. *Trouw*. Geraadpleegd van <https://www.trouw.nl/opinie/hoog-of-laagopgeleid-stop-ermee~b9f6f9b1/>.
- Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2021). *Welkom bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap*. Geraadpleegd van [open.overheid.nl](https://open.overheid.nl/documenten/ronl-64a2f62d-528f-467d-b649-34eb1f5d4a38/pdf): <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-64a2f62d-528f-467d-b649-34eb1f5d4a38/pdf>
- Living Library. (2023). *LivingLibrary.nl*. Geraadpleegd van www.livinglibrary.nl: <https://www.livinglibrary.nl/>
- Bergsma, M. (2023). Amstel Boathouse, Amsteldijk 223, Amsterdam [Living Library editie voor HVA rechtendocenten: lachend aan tafel bij het levende boek 'Tienermoeder']. Geraadpleegd op 18 juni 2023, van <https://onedrive.live.com/?authkey=%21AOy%2DAz6cH878SJo&id=281ABBEED519E337%2199420&cid=281ABBEED519E337>
- Ministerie van OCW. (2021, augustus 20). *Onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht*. Geraadpleegd van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht#:~:text=Vanaf%201%20augustus%202021%20gelden,verduidelijkt%20de%20burgerschapsopdracht%20uit%202006>.
- Ministerie van VWS. (2016). *onderwerpen/jeugdwet/veelgestelde-vragen-over-de-jeugdwet*. Geraadpleegd van <https://www.regelhulp.nl>: <https://www.regelhulp.nl/onderwerpen/jeugdwet/veelgestelde-vragen-over-de-jeugdwet>
- NOS nieuws. (2018). *artikel/2234388-mbo-ers-gaan-voortaan-officieel-studenten-heten*. Geraadpleegd van www.nos.nl: <https://nos.nl/artikel/2234388-mbo-ers-gaan-voortaan-officieel-studenten-heten>
- Oden, E. (2022, juli 18). De 8 levensvaardigheden: de theorie van Erikson. *Psychologie Magazine*. Geraadpleegd op 14 september 2022, van <https://www.psychologiemagazine.nl/artikel/de-8-levensvaardigheden-de-theorie-van-erikson/>

- PO-Raad en Stichting School & Veiligheid. (2021, juli). Wet en regelgeving. *Burgerschap op de Basisschool*, pp. 12-13. Geraadpleegd van https://www.schoolenveiligheid.nl/wp-content/uploads/2021/07/Burgerschap-op-de-Basisschool_Wet-en-regelgeving-juli-2021.pdf
- Rijksoverheid.nl. (Z.D.). *onderwerpen/participatiewet*. Geraadpleegd van Rijksoverheid.nl: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/participatiewet>
- Sipma, T. (2018, januari). Sociale cohesie in diverse buurten. *Sociologie Magazine*, pp. 10-11.
- Spierts, M., Sprinkhuizen, A., Scholte, M., Hoijtink, M., de Jonge, E., & Doorn, L. (2017). *De brede basis van het sociaal werk*. Bussum: Coutinho.
- Blijswijk, R. (2018, januari). Lev Vygotsky en de zone van naaste ontwikkeling: Door samen te werken en in gesprek te zijn zijn mensen in staat tot dingen te komen die nieuw zijn. Nivoz.nl. Geraadpleegd van <https://nivoz.nl/nl/lev-vygotsky-en-de-zone-van-naaste-ontwikkeling-door-samen-te-werken-en-in-gesprek-te-zijn-zijn-mensen-in-staat-tot-dingen-te-komen-die-nieuw-zijn/>
- Van Heerikhuizen, B., Weenink, D., Rusinovic, K., & Wilterdink, N. (2017). *Samenlevingen inleiding in de sociologie*. Utrecht: Noordhoff.
- van Veen-Schleurlolts, H., & Tenback, C. (2022). Op weg naar inclusiever onderwijs: bekeken vanuit een gespecialiseerd onderwijsperspectief. *Hbokennisbank*. HanzeHogeschool Groningen.
- van Wonderen, R., & van den Berg, G. (2021, april). Factsheet jongeren en polarisatie [PDF-bestand]. Geraadpleegd van <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Factsheet-jongeren-en-polarisatie.pdf>
- Vree, A., & Huber, M. (2018). Positieve gezondheid in perspectief. Geraadpleegd op 14 september 2022, van <https://iph.nl/wp-content/uploads/2018/09/iph-positieve-gezondheid-in-perspectief.pdf>
- Zimbardo, P., Johnson, R., & McCann, V. (2017). *Psychologie een inleiding*. Benelux B.V.: Pearson.

Bijlagen

A – Methodische middelen

B – Transcript/analyse schema

C – Feedback van stakeholders

D – Toetsopdracht 4.2.1

Bijlage - A

A.1 Vragenlijsten

Onderzoeksvraag	Interview vragen			
<i>Wat is het gewenste effect vanuit de Living Library binnen het PO?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is het doel bij Living Library op PO aan te bieden? Welke boodschap willen jullie meegeven/uitdragen? - Welk resultaat zien jullie het liefst na dat de Living Library is geweest? Is dat meetbaar? - Welke punten moeten minimaal aanwezig zijn voor tevredenheid? 			
<i>Hoe kan de Living Library zorgen voor effectieve lessen?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Welke punten moeten minimaal aanwezig zijn voor voldoende effect? - Welke (kleinere) doelen hebben jullie opgesteld? - Hoe toetsen jullie de resultaten/de effectiviteit? : Zie hier het evaluatieformulier dat we nu al standaard gebruiken. - Wat zijn valkuilen/risico's bij Living Library? Hoe wordt daar mee om gegaan? - Wat zijn krachten? Hoe komen die tot zijn recht? 			
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de Living Library?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is voor u belangrijk bij het uitvoeren van Living Library? - Op een schaal van 1-10 hoe tevreden bent u over de Living Library? - Welke verbeterpunten wenst/ziet u? Wat zijn de krachten/wat gaat al goed? - Wat vinden (volgens u) de leerlingen en/of boeken belangrijk en wat is de rol van de Living Library daarin? 			
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de kinderen?</i>		Onderwerp		Opmerkingen
	Ik vond het niet interessant om naar het levende boek te luisteren	LUISTEREN	Ik vond het interessant om naar het levende boek te luisteren	Hier wil ik doorvragen naar wat het verschil is voor dat zij het verhaal hoorde ten opzichte van daarna. (effectmeting)
	Waar we over hebben gepraat was niet zo belangrijk voor mij	HOE BELANGRIJK	Waar we over hebben gepraat was wel belangrijk voor mij	Hier wil ik doorvragen naar waarom bepaalde onderwerpen wel/niet belangrijk waren. (Voor onderbouwing)
	Ik vond wat we hebben besproken niet fijn	WAT	Ik vond wat we hebben besproken fijn	Hier wil ik doorvragen naar wensen/behoefte n gericht op inhoud (werkzame factoren)
Ik zou willen dat	ALLES BIJ ELKAAR	Ik hoop dat we de	Hier wil ik doorvragen naar	

	we iets anders hadden gedaan		volgende keer dezelfde dingen gaan doen	wensen/behoefte n gericht op het hele plaatje (werkzame factoren)
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de opvoeders/leerkrachten ?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is voor u belangrijk bij de Living Library? - Op een schaal van 1-10 hoe tevreden bent u over Living Library? - Welke verbeterpunten wenst/ziet u? Wat zijn de krachten/wat gaat al goed? - Wat vinden (volgens u) de leerlingen belangrijk en wat is de rol van de Living Library daarin? 			



DRAAIBOEK VOOR DOCENTEN

In opdracht van de Living Library



Intro

Mijn naam is Leia Pickkers, 28 jaar en ik volg de studie Social work aan Inholland Alkmaar. Dit jaar studeer ik af. Onderweg naar mijn eindpunt als professionele sociaal werker heb ik geleerd dat ik graag initiatief neem om de kwaliteit van (samen)leven, ondersteunen en begeleiden te verbeteren. Daarom heb ik situaties waarbij die kwaliteit in het geding was beter leren signaleren en analyseren. Op basis van wat ik allemaal geleerd heb is het nu tijd om mijn leerproces af te sluiten, aan de hand van dit onderzoek. Dit onderzoek richt zich op het creëren van een inclusievere samenleving door middel van de Living Library op het PO aan te bieden. De uitkomst van dit onderzoek zal resulteren in een advies over wat er nodig is om de Living Library zo effectief mogelijk te laten zijn.

Dit gebeurt in opdracht van de Living Library. Zij stellen dat bewustzijn erg belangrijk is bij het . Zodra er bewustzijn is over bepaalde vooroordelen die mensen hebben, kunnen zij hun handelen daarop aanpassen. Kennis is dus de sleutel. En dat is precies waar de Living Library aan werkt. Door mensen uit verschillende leefwerelden met elkaar in contact te brengen wordt er van elkaar geleerd, wat leidt tot bijzondere gesprekken en vaak tot wederzijds begrip (Living Library, 2023). Om een helder beeld te krijgen wat ervoor nodig is om met de missie van Living Library daadwerkelijk bij te dragen aan een inclusievere samenleving en daarmee de kwaliteit van samenleven en welke ondersteuning of begeleiding daarbij gewenst is, is het zaak om te in kaart te brengen van de wensen en behoeften zijn van de betrokkenen. Onder die betrokkenen vallen onder andere leerkrachten en leerlingen. Om te zorgen dat zij een duidelijk overzicht hebben van wat er verwacht kan worden, is dit document ontwikkeld.

In het volgende hoofdstuk vindt u een overzicht van de vragen en een globale planning.

De vraag

Voor dit onderzoek is het van belang dat er met 8 betrokkenen wordt gesproken. Vandaag gaat het om twee leerlingen en twee leerkrachten. Om te zorgen dat de gesprekken geen beperking leveren voor het uitvoeren van de Living Library, voer ik met de leerkrachten graag het gesprek terwijl de leerlingen bij de levende boeken zitten. Met één van de leerlingen bij voorkeur ook tussendoor, zodat het binnen de schooltijd kan. Daarnaast met één of meerdere leerlingen tegelijk na schooltijd en/of dat ik hiervoor eventueel nog een andere keer terugkom. Dat gaat volledig in overleg en kan aangepast worden naar wat handig is voor iedere partij.

Met de volwassenen wil ik hier maximaal 45 minuten de tijd voor nemen, bij voorkeur in persoon maar telefonisch is ook een optie. Met de kinderen geef ik het gesprek vorm aan de hand van stellingen, waarna ik doorvraag. Dat zal minder tijd kosten, daarom wil ik voor de kinderen maximaal 30 minuten de tijd nemen. Het is fijn als daarvoor een rustige plek beschikbaar is, dat we elkaar goed kunnen verstaan en dat er niet te veel omgevingsgeluiden zijn.

Op de volgende pagina staat een schema met de vragen die verwacht kunnen worden. Aan de hand van de deelvragen uit het onderzoek, zijn er interview vragen opgesteld. Deze vragen dienen als leidraad voor het gesprek en kunnen worden gebruikt ter voorbereiding op het gesprek. Met privacy wordt rekening gehouden, door de persoonsgegevens weg te laten.

Plan van aanpak gesprekken

Voor dit onderzoek is het van belang dat ik met 8 betrokkenen spreek. Mijn voorkeur gaat uit naar twee mensen per categorie, dus dan twee boeken; twee leerlingen; twee leerkrachten en Martijn en Mila van de Living Library zelf.

De leerkrachten en leerlingen is het meest handig op de dag zelf, in dit geval 11 mei in Rotterdam. Met sommige boeken heb ik contact, dus maak ik eerder een afspraak mee om daar mee te zitten. Dan hoop ik dat het mogelijk is om met Mila en Martijn telefonisch of in persoon deze vragen door te nemen, zodat die 4 perspectieven in ieder geval al verwerkt kunnen worden in het onderzoek. Verzoek hiervoor volgt per mail.

Met de volwassenen wil ik hier maximaal 45 minuten de tijd voor nemen, bij voorkeur in persoon maar telefonisch is ook een optie. Met de kinderen geef ik het gesprek vorm aan de hand van stellingen, waarna ik doorvraag. Dat zal minder tijd kosten, daarom wil ik voor de kinderen maximaal 30 minuten aanhouden. Het is fijn als daarvoor een rustige plek beschikbaar is, dat we elkaar goed kunnen verstaan en dat er niet te veel omgevingsgeluiden zijn. *(In overleg is het wellicht handig dat ik één leerling waar ik mee mag zitten spreek na de deelname van het eerste boek, zodat zij tussendoor met mij kunnen zitten en niet na schooltijd nog).*

Op de volgende pagina staat een schema, met de vragen. Aan de hand van de deelvragen zijn er interview vragen opgesteld. Deze vragen dienen als leidraad voor het gesprek en kunnen worden gebruikt ter voorbereiding op het gesprek. Met privacy wordt rekening gehouden, door de persoonsgegevens weg te laten.

Schema vragen

Onderzoeksvraag	Interview vragen			
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de kinderen?</i>		Onderwerp		Opmerkingen
	Ik vond het niet interessant om naar het levende boek te luisteren	LUISTEREN	Ik vond het interessant om naar het levende boek te luisteren	Hier wil ik doorvragen naar wat het verschil is voor dat zij het verhaal hoorde ten opzichte van daarna. (effectmeting)
	Waar we over hebben gepraat was niet zo belangrijk voor mij	HOE BELANGRIJK	Waar we over hebben gepraat was wel belangrijk voor mij	Hier wil ik doorvragen naar waarom bepaalde onderwerpen wel/niet belangrijk waren. (Voor onderbouwing)
	Ik vond wat we hebben besproken niet fijn	WAT	Ik vond wat we hebben besproken fijn	Hier wil ik doorvragen naar wensen/behoefte n gericht op inhoud (werkzame factoren)
	Ik zou willen dat we iets anders hadden gedaan	ALLES BIJ ELKAAR	Ik hoop dat we de volgende keer dezelfde dingen gaan doen	Hier wil ik doorvragen naar wensen/behoefte n gericht op het hele plaatje (werkzame factoren)
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de opvoeders/leerkrachten?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Wat is voor u belangrijk bij de Living Library? - Op een schaal van 1-10 hoe tevreden bent u over Living Library? - Welke verbeterpunten wenst/ziet u? Wat zijn de krachten/wat gaat al goed? - Wat vinden (volgens u) de leerlingen belangrijk en wat is de rol van de Living Library daarin? 			

Bijlage – B

Analyse schema

Om tot gedegen antwoorden te komen op de hoofdvraag, ‘**Hoe kan de Living Library via het PO in groep 7/8 effectief bijdragen aan inclusie, om de kwaliteit van samenleven te waarborgen?**’ zijn er gesprekken gevoerd met 8 betrokkenen. Met de volwassenen is dit gedaan aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst. Met de kinderen is het gesprek vormgegeven aan de hand van stellingen, waarna er is doorgevraagd. Dit is gedaan door de deelvragen uit het onderzoek, te formuleren in interview vragen. Met privacy wordt rekening gehouden, door de persoonsgegevens weg te laten en alleen hun positie als stakeholder te noteren. Voor een helder overzicht staat hieronder een overzicht van de respondenten en hun positie, in de tabel staan vervolgens de antwoorden uitgewerkt voor een analyse. Deze worden tot slot verwerkt in het resultaten hoofdstuk als bevindingen.

De stakeholders die zijn gesproken zijn:

- Respondent 1. Organisator van de algemene Living Library;
- Respondent 2. Pedagoog en tevens projectleider van de Living Library op het PO (PO);
- Respondent 3. Leerkracht en zorgcoördinator van een basisschool;
- Respondent 4. Twee leerlingen van de basisschool;
- Respondent 5. Levend boek met titel NAH;
- Respondent 6. Levend boek met titel Depressie.

Macro niveau				
Deelvraag	Interviewvragen	R1	R2	Bevindingen
Wat zijn de wensen en behoeften van de Living Library, binnen het PO?	Wat is het doel om de Living Library op PO aan te bieden? Welke boodschap willen jullie meegeven/uitdragen?	Vooroordelen tegenaan, bij iedereen. De normale ‘LL’ is v.a. 14 jaar of ouder. Maar nu hebben we eigenlijk gedacht, omdat er steeds meer aanvragen kwamen vanuit docenten. Dus toen dachten wij, daar moeten we wat mee. Boodschap: Cultuur van openheid creëren, mensenrechten promoten, anti-discriminatie, cultuur van acceptatie voor mensen die door samenleving	<u>Hoofddoel is mensen met elkaar in gesprek te laten gaan om vooroordelen tegen te gaan, ontwikkeling van een open houding naar mensen die ‘anders’ zijn. De boodschap is dat iedereen een eigen verhaal heeft.</u>	In de antwoorden zit een overeenkomst in de volgende punten: Mensen met elkaar in gesprek laten gaan/contact laten maken; Vooroordelen tegengaan; Open houding/cultuur ontwikkelen; Meegeven dat iedereen een eigen verhaal heeft. Daarnaast wordt nog door 1 respondent genoemd dat

		anders worden gezien.		het doel is om mensenrechten te promoten, cultuur van acceptatie te creëren voor mensen die door de samenleving als anders worden gezien.
	Wat is voor u belangrijk bij de Living Library op het PO?	Mensen in contact brengen met elkaar, uit hun eigen bubbel. Dat mensen zich gelukkiger voelen en zichzelf durven te zijn.	Ik ben begonnen als vrijwilliger bij Living Library, ik werk zelf als pedagoog met kinderen met een handicap. Ik merk dat kinderen nog meer open staan om vragen te stellen en zij ouder worden dat als het ware een beetje wordt afgestompt. Toen ik bij Living Library kwam, zag ik het belang van kinderen te bereiken hiermee. Ik heb me hier veel in verdiept, ook in de contacttheorie. En dat het werkt, bewijst zich iedere x door de gesprekken die gevoerd worden, sowieso om oudere mensen met jongeren in contact te brengen. Ze zijn in deze leeftijd wel oud genoeg, vanwege hun	In de antwoorden zit een overeenkomst in het belang van mensen met elkaar in contact brengen, leren dat er verschillende mensen bestaan en de verbinding te maken. 1 respondent voegt nog toe dat zij het contact met de leerkracht en vragen naar wat er naar voren is gekomen na uitvoering, ook van groot belang is als nazorg.

			<p>sociale ontwikkeling, dat zij ook leren dat er verschillende groepen zijn. Dus het is ook een super mooie voor deze doelgroep.</p>	
	<p>Welk resultaat zien jullie het liefst na dat de Living Library is geweest, op korte termijn? Is dat meetbaar?</p>	<p>Resultaat is een beetje onzichtbaar. Op korte termijn, in de klas, wil je graag dat leerlingen openstaan naar de wereld dat zij onderling over kwetsbare onderwerpen kunnen praten. Uiteindelijk gaat dat ook pesten tegen Ze praten met iemand en doen nieuwe inzichten op. Lastig om in kaart te brengen wat iemand heeft geleerd. Als voorbeeld LHBTIQ+ zijn sommige kinderen niet eens bekend, als ze dan de volg. Keer in aanraking komen met dat onderwerp hebben zij er in ieder geval kennis mee gemaakt. Het gaat om onbewuste dingen, dat ze bijv. leren dat een transgender persoon niet eng is. We vragen na afloop, kun je je beter inleven? Antwoord is over het algemeen heel positief. Wetenschappelijk</p>	<p>Korte termijn, dat leerling open staat voor het verhaal en dat zij vragen durven te stellen. Het is moeilijk om te meten, op korte termijn meten we dat door nagesprek, wat ze geleerd hebben, mening en wat ze meenemen. Daarnaast contact met leerkracht, vragen naar wat er naar voren is gekomen na uitvoering.</p> <p><i>Zie hier het evaluatieformulier dat we nu al standaard gebruiken.</i></p>	<p>In de antwoorden zit een overeenkomst tussen het belang van inzichten meegeven, zaadjes planten; Dat leerlingen met openstaan om met het boek en elkaar te praten.</p> <p>In meetbaarheid: Er wordt nu een evaluatieformulier gebruikt, voor leerlingen en leerkrachten; Contact met de leerkracht na een aantal weken, als nazorg; Uit de evaluaties komen veel positieve reacties; Diepte interview over ervaring, wordt genoemd als mogelijkheid om meetbaarheid te vergroten.</p> <p>1 respondent noemt nog een extra optie om de meetbaarheid te vergroten, namelijk: Wetenschappelijk meten, met een vragenlijst vooraf en achteraf, dan heb je een meetbaar resultaat.</p>

		<p>meten, vragenlijst vooraf en achteraf, dan heb je een meetbaar resultaat. Een andere methode is diepte interviews, wat is dan wat je hebt geleerd en wat die verandering dan is. Ik weet niet precies hoe je dat kunt aantonen. Maar zoals we het nu doen, krijgen we veel positieve reactie dat er veel van is geleerd. Ook aan de hand van evaluatieformulier, zeggen zij het aan te raden.</p>		
	<p>Welke punten moeten minimaal aanwezig zijn voor tevredenheid?</p>	<p>Dat ze in gesprek zijn geweest, geluisterd en alle partijen aan het woord zijn geweest. Dat het onderwerp is besproken, dat zij beide het gevoel dat je dieper kon gaan dan bijv. op straat. Na afloop nabespreking, met de boeken. En formulier voor lezers.</p>	<p>Leerlingen gesprek aangaan, vragen durven stellen – met respect en open houding. Als zij zelf ook iets kunnen delen. Allermooiste is dat zij er thuis, of met klasgenoten over praten. Deze doelgroep, privacy gevoelig, maakt het lastig om met leerlingen contact te houden. Ruimte die er beschikbaar is, ook dat boeken zich op hun gemak voelen om met deze doelgroep te praten. Als mensen dat moeilijk o.i.d. vinden, hebben we daar een online training</p>	<p>In de antwoorden zit een overeenkomst in het noemen van de volgende punten: Dat er een gesprek plaatsvindt; Dat er voor iedereen ruimte is om te vragen/delen; Respect en openheid; Prettige ruimte en sfeer; Dat iedereen zich op hun gemak voelt; Dat er voorbereiding is geweest, voor de leerkrachten, leerlingen en de boeken; Dat er voor het gesprek duidelijke afspraken/regels vaststaan – zoals respectvol met elkaar omgaan.</p>

			of telefonische afspraak. Ook voor de leerlingen het voorbereidende boekje, daar worden ook de 'regels' in doorgenomen rondom respect en het gesprek zelf. Dat is voor beide partijen belangrijk, ook voor de leerkracht.	1 respondent vult nog aan dat het voor de boeken ook mogelijk is om extra training te krijgen als zij het moeilijk vinden om met kinderen het gesprek aan te gaan.
--	--	--	---	--

Meso niveau					
Deelvraag	Intervie w vragen	R4, Meester & juf	Respondent 5, levend boek NAH	Respondent 5, levend boek Depressie	Bevindingen
<i>Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs namens de leerkrachten en de levende boeken?</i>	- Wat is voor u belangrijk bij het uitvoeren van Living Library?	<u>Voorbereiding</u> , als ik die niet heb dan is het te veel out of the blue. We hebben er 3 dagen aan gewerkt, wat al zorgde voor gesprekken. <u>Voorbeelden</u> , maken dat zij alvast na hebben gedacht. <u>Nabespreking</u> .	Concept, LL is voor mij <u>de maatschappij zoals ie eigenlijk zou moeten zijn</u> . Iedereen heeft iets, het maakt niemand wat uit wat je hebt – je bent gewoon één. Zoals eerste x LL, zat Yolanda in tranen. Niemand reageerde, <u>helemaal in haar waarde gelaten</u> . Ik ben het ook bij iedereen aan het aanprijzen. <u>Ook op Uni, konden ze het nog niet</u> .	Dat de organisatie een veilige omgeving biedt waarin ik me vrij voel om Informatie/kennis overdagen over mijn persoonlijke situatie/gebeurtenissen. Zodat er in het gesprek, met respect, <u>meer begrip ontstaat en vooroordelen weggenomen kunnen worden</u> .	Uit de antwoorden van de respondenten zijn een aantal punten naar voren gekomen die als belangrijk worden gezien: <ul style="list-style-type: none"> . Voorbereiding . Voorbeelden . Nabespreken . Weerspiegeling v.d. maatschappij . Gelijkwaardigheid . Naamsbekendheid . Veilige omgeving . Respect en begrip . Vooroordelen wegnemen . Vrij in gesprek kunnen

Micro niveau				
Deelvraag	Interview vragen	R4, gesproken met Depressie	R4, gesproken met Autisme	Bevindingen
Wat zijn de wensen en behoeften in het basisonderwijs op micro niveau?	<i>Was er iets dat je zou willen veranderen aan de samenwerking van de groep?</i>	Ging wel goed. Iedereen volgde en luisterde naar het verhaal.	Nee eigenlijk was het wel gezellig ook al zaten de jongens aan elkaar. Dat was wel omdat zij zich op hun gemak voelde.	Alle respondenten willen niks veranderen aan de samenwerking. 1 respondent voegt nog toe, dat zij het gesprek als gezellig ervaarde. Haar groepje voelde zich (volgens haar) op hun gemak.
	<i>Was er iets dat je zou willen veranderen over de manier waarop het boek vertelde?</i>	Nee ze vertelde het best wel goed, de man met depressie ook.	Al was het een beetje onduidelijk, gaf ze voorbeelden. Het viel soms stil, maar dat vond ik niet storend. Bij autisme viel het niet zo stil, maar iedereen luisterde wel.	Beide respondenten vinden de manier waarop het 'levende boek' vertelde goed zoals het nu is. 1 voegt het geven van voorbeelden helpt voor verduidelijking.
	<i>Was er iets waarover jij je zorgen maakte tijdens het gesprek?</i>	Nee. Eén iemand moest huilen uit mijn gesprek, daar maakte ik me wel een beetje zorgen. Wel fijn dat hij dat hij gewoon dat deelt, wel stoer. Hij kreeg ook applaus.	Nee eigenlijk niet.	Beide respondenten geven aan zich nergens zorgen over te maken. 1 voegt nog toe dat er wel een klasgenoot moest huilen, maar dat als stoer ervaarde.
	<i>Was er iets dat je heel leuk vond tijdens het project?</i>	Om het over het onderwerp te leren.	De vrijheid in het gesprek, ze beantwoorden alles en ze vroegen ook dingen terug. Alleen de jongens in mijn groepje zaten wel veel aan elkaar enz., het levende boek probeerde gewoon uit te leggen en voorbeelden te	1 respondent noemt het leren over het onderwerp als leuk. 1 respondent geeft aan dat zij de vrijheid in het gesprek en dat alles gevraagd mocht worden als leuk te ervaren.

			geven en vragen te stellen. Zo erg op hun gemak.	
	<i>Wat vind je echt belangrijk voor jezelf tijdens het gesprek?</i>	Respectvol zijn, voor de sfeer van het gesprek.	Om goed te luisteren, zodat ik echt iets kan leren.	1 respondent geeft aan dat het belangrijk is om respectvol te blijven, voor de sfeer van het gesprek. 1 respondent geeft aan dat het belangrijk is om goed te luisteren, om echt iets te leren.

Deelvraag	Interviewvraag	R4, gesproken met Depressie	R4, gesproken met Autisme	Bevindingen
Hoe wordt de Living Library nu vormgegeven in het PO? Hoe is dit van toevoeging op de samenleving?	<i>Hadden jullie vooroordelen over het boek / de titel die jullie hebben gesproken?</i>	Nee, ik wist er niet zoveel van.	Ik ook niet.	Beide respondenten wisten niet veel over het onderwerp.
	<i>Hoe voel je je nu over mensen die anders zijn dan jij?</i>	Wel anders, <u>ik dacht dat depressie altijd heel donker was (en ook van donkere kleuren houdt) en alleen bent. Maar nu weet ik dat het eigenlijk een soort van ziek zijn is en je weer beter kan worden.</u>	Ik dacht dat autisten snel boos werden, als je je zin niet krijgt of iets anders loopt dan verwacht. Maar nu zie ik dat wel anders. Dat ze ook heel gezellig zijn en aardig.	Beide respondenten geven aan anders te kijken naar het onderwerp, ten opzichte van voor het gesprek. (onderstreepte als quote gebruiken)
	<i>Kun je een voorbeeld geven van hoe dit project je heeft geholpen om anders te denken?</i>	Door het verhaal, door de vragen die we mochten stellen. In het boekje heb je geen persoon, moet je meer nadenken.	Ja, je krijgt te maken met iemand anders verhaal en dan is het fijn dat ik al mijn vragen gewoon	Beide respondenten geven aan dat het heeft geholpen dat zij vragen mochten stellen.

			mocht stellen.	
	<i>Denk je dat het verminderen van vooroordelen kan bijdragen aan hoe mensen met elkaar samenleving? Waarom wel/niet?</i>	Dat denk ik ook.	Ja, ik denk het wel een beetje. <u>Want dan weet je wat zij hebben en hoe zij doorgaan, dat je ook ziet dat ze gewoon mensen zijn en krijg je daar meer respect voor.</u>	Beide respondenten zeggen te denken dat de Living Library helpend is voor het samenleven.
	<i>Denk je dat je nu beter begrijpt waarom het belangrijk is om open te staan voor anderen?</i>	Ja, dat vind ik ook.	Ja, omdat je er meer van leert dan als je niet luistert.	Beide respondenten geven aan te begrijpen dat het belangrijk is om open te staan voor anderen en koppelen dat aan aandachtig luisteren – zodat je van elkaar kunt leren.
	<i>Denk je dat dit project heeft bijgedragen aan het verminderen van vooroordelen bij andere kinderen op school?</i>	Ik denk het wel.	Het hangt van de kinderen af, denk ik.	Beide respondenten geven aan dat zij denken dat de Living Library op andere scholen ook helpend is. 1 respondent geeft aan dat het ligt aan hoe de kinderen zijn.
	Interviewvraag	Respondent 2, pedagoog en organisator van de Living Library binnen het PO.		Bevindingen
	<i>Op basis waarvan wordt een keuze gemaakt welke boeken op de basisschool mogen spreken?</i>	Het gaat zo dat, er is een ‘boeken’ depot. Die geven op in welke plaats zij willen komen en in een straal van hoeveel kilometer. Indien afspraak met een school, stuurt Martijn de informatie met titels ook enz. Dan kijk ik naar dat er voldoende diversiteit is in onderwerpen. En er zijn bepaalde onderwerpen die iets te specifiek zijn, zoals		Respondent geeft aan dat de organisator informatie stuurt uit het algemene "boeken" depot en de respondent controleert op diversiteit in onderwerpen. De respondent geeft aan specifieke of zware onderwerpen zoveel mogelijk te vermijden, noemt daarbij dat deze onderwerpen nuttig

		<p>bijvoorbeeld homo geweld. dat is eigenlijk net iets te ver, dan zou homo seksualiteit beter passend zijn. Bij seksueel misbruik en/of zelfdoding iets te heftig zijn misschien voor deze doelgroep. Maar er is wel gebleken dat dat in de praktijk juist heel goed is, om het taboe er ook vanaf te halen. Soms heeft het ook te maken met ons eigen ongemak. Soms zijn er ook gewoon onderwerpen die gewoon niet zo goed aansluiten bij de jongeren, dat zullen echt enkele zijn. En verder probeer ik ook wel, doordat ik ze beter leer kennen, probeer ik ook een beetje een mix te maken in leeftijd omdat ik ook belangrijk vind dat er een goede afspiegeling komt van de maatschappij en voor de leerlingen ook fijn. Soms willen levende boeken niet met deze doelgroep spreken en zelf aangeven niet te willen komen, het depot is nu algemeen en niet specifiek voor het basisonderwijs (mooie kans!). De onderwerpen wat meer in beeld te krijgen, zodat je wat meer gericht op onderwerpen die interessant zijn voor het onderwijs.</p>	<p>kunnen zijn om taboes te doorbreken. Sommige onderwerpen lijken soms niet geschikt voor jonge kinderen, maar voegt daaraan toe dat dit meer te maken heeft met ons eigen ongemak als volwassenen. De respondenten zegt dat hij/zij probeert om een mix in leeftijd te maken om een goede afspiegeling van de maatschappij te krijgen en dat het ook fijn is voor de leerlingen. Soms willen levende boeken niet met deze doelgroep spreken en zelf aangeven niet te willen komen. Het depot is nu algemeen en niet specifiek voor het basisonderwijs. De respondent wil de onderwerpen meer in beeld krijgen, zodat hij/zij meer gericht kan zijn op onderwerpen die interessant zijn voor het onderwijs.</p>
--	--	--	--

Deelvraag	Interview vragen	R1, Organisator Algemene Living Library	R2, Organisator en pedagoog	Bevindingen
<p>Hoe wordt de Living Library nu vormgegeven in het PO? Hoe is dit van toevoeging op de samenleving?</p>	<p><i>Welke punten moeten minimaal aanwezig zijn voor voldoende effect?</i></p>	<p>Dat ze in gesprek zijn geweest, geluisterd en alle partijen aan het woord zijn geweest. Dat het onderwerp is besproken, dat zij beide het gevoel dat je dieper kon gaan dan bijv. op straat. Na afloop nabespreking, met de boeken. En formulier voor lezers.</p>	<p>Onderzoek heeft uitgewezen dat veel anti vooroordelen/discriminatie dat veel vooroordelen eerst worden opgenoemd om daarna te ontkrachten, waardoor eigenlijk juist de vooroordelen worden versterkt. Bewezen effectief is de contacttheorie. Omdat je leert dat het gewoon een ander mens is, zoals jij en ik. Dus mensen met elkaar in contact.</p>	<p>In de antwoorden zit een overeenkomst in het noemen van de contacttheorie. 1 respondent noemt de diepgang van het gesprek, dat ze dieper op het onderwerp ingaan dan bijv. met een</p>

				gesprek op straat. De toevoeging is dat kinderen leren dat het gewoon een ander mens is, zoals jij en ik.
	<i>Hoe toetsen jullie de resultaten/ de effectiviteit? Wie merkt het?</i>	<p>Evaluatie formulier, nabespreken. Impact studie, laat positieve impact zien. Zo is wetenschappelijk aangetoond dat het (positief) effect heeft. En verder peilen, via nabespreken en formulier.</p> <p><u>Zaadjes planten? Ik hoop ook wel direct, dat er ook een overlappend effect is, bijv. met transgender. Stel er is een klasgenoot die nog uit de kast moet komen, dan zullen de andere leerlingen dat sneller accepteren na de LL. Of depressieve ouders, kan dan beter omgaan met het thema.</u></p>	<p>Veel contact met leerkracht voorafgaand, met dat opdrachtenboekje. waar deze doelen bijv. ook in staan, waarmee ze ook het gesprek aan kunnen gaan met de leerlingen. Als een soort 0-meting. Die boekjes krijg ik ook te zien, dan hebben we de dag zelf en het na gesprek – wat ze hebben geleerd enz. Tijdens de gesprekken zelf observeer ik, zie ik hun houding en hoor ik hun vragen. Na bespreking met de levende boeken, hoor ik van hun hoe zij het vonden en hoe de leerlingen hebben gereageerd. En het evaluatie formulier en met de docent zelf, die krijgen een eigen formulier en we hebben met de docent nog telefonisch contact. Hun formulier gaat over de samenwerking etc. Ik stuur hem naar je op.</p>	<p>In de antwoorden zit een overeenkomst in de volgende punten: Observeren; Vorbereiden; Nabespreken met boeken en leerlingen; Evaluatieformulier; 1 respondent noemt ook het telefonisch contact met de leerkracht na een aantal weken. Daarnaast noemt 1 respondent een impactstudie die heeft uitgewezen dat de algemene Living Library (positief) effect heeft op de samenleving.</p>
	Welke (kleinere) doelen hebben jullie opgesteld? Concreet.	<p>Ik wil het gewoon simpel houden, eerst waren ze niet zo goed geformuleerd. Nu hebben wij gewoon gezegd, iets simpeler houden: gewoon vooroordelen de wereld uit helpen. Werkwijze is dan de boodschap die we willen</p>	<p>Kleinere, dat leerlingen via dat opdrachtenboekje leren van Living Library is, wat er gebeurt als je aannames maakt en over verschillen en overeenkomsten tussen mensen en het aanhoren van de ervaringen van anderen. Het hoofddoel is ontwikkelen van acceptatie.</p>	<p>Vooroordelen de wereld Duidelijk maken wat er gebeurt als je aannames maakt en overeenkomst en tussen mensen en het aanhoren van de ervaringen van anderen uit helpen, ontwikkelen</p>

		uitdragen – dat zijn niet de hoofddoelen, maar meer een methode.		van acceptatie.
--	--	--	--	------------------------

Deel vraag	Interview vrag	Antwoorden (R staat voor respondent)						
Wat zijn de krachten en aandachtspunten voor de Living Library binnen het PO?		R1	R2	R3	R4	R5 NAH	R6	Bevindingen
	Op een schaal van 1-10 hoe tevreden bent u over Living Library?	Ik ben daar eigenlijk heel tevreden over. Ik geef het wel een 9, ik loop rond en heb <u>zoveel positieve reacties</u> gehoord. 3 meisjes bijv. met levende boek Suriname lesbische dame. En ik hoorde 1 v.d. meisjes zeggen, ik val eigenlijk ook op meisjes. De	Nu 8 edities gehad, nu net 5 maanden bezig. Het is al onwijs ontwikkelt in die 5 maanden. 7,5 omdat ik er super tevreden ben dat we het doen, hoe we leerlingen bereiken. Maar ik denk dat er nog super veel ruimte is om het <u>meer in te bedden, om meer boeken te bereiken.</u> Ik ben iets kritischer, omdat ik er altijd	8/9 – Mila zit er goed in. <u>De structuur die ze aanhoudt, met die kaartjes dat ze beperkte keuze aanbiedt.</u> Misschien kaartjes op kleur, zodat kinderen niet bij elkaar gaan klitten. Wellicht <u>de leerlingen naar</u>	Ik geef het een 9,5. Ik vond het wel leuk om in gesprek te gaan en andere onderwerpen te horen. Ik een kan eigenlijk geen minpunten opmerken maar er moet ruimte	9. dat komt <u>vanwege de herrie.</u> Een 9 ook, vanwege <u>verbetering</u> .	10. Omdat het <u>echt impact maakt om vooroordeelen weg te nemen</u> en de mensen die de boeken 'lezen' <u>meer begrijpen kennis krijgen</u> over iets waar <u>van ze niet</u>	Op basis van 138 reacties, uit de evaluatieformulieren, is het gemiddelde een 8,8. Het gemiddelde cijfer wat door de respondenten die ik heb gesproken is gegeven, is een 7.8. Er wordt door 5 van de 8 respondenten gezegd dat er ruimte moet blijven voor verbetering. Daar worden verschillende suggesties bij gegeven als: de boektitels op kleur sorteren; de leerlingen door leerkrachten naar voren laten roepen, zij weten wie

	<p>andere reageer de daar op dat ze het al wisten en vervolgens hebben ze het gehad over wat zij dan meemaken als lesbiennes. Andere jongen zat met transgender man, die zei dat het van zijn geloof niet mag, maar hij wel veel respect heeft voor diegene. Als je kijkt naar de algemene evaluatie resultaten, komt het niet lager uit dan een 8.5. Ik heb even gekeken op <u>basis van 138 reacties</u></p>	<p>bij ben en de <u>ruimte voor groei en verbetering</u>. In principe heeft Martijn het heel druk en heeft minder met deze doelgroep, dan met volwassenen. Hij steunt wel het idee en helpt vanaf de zijlijn, dat ik de projectleider mocht zijn.</p>	<p><u>voren laten roepen door de leerkrachten, zij weten wie wel/niet bij elkaar moeten.</u></p>	<p><u>blijven verbeteren</u>.</p>		<p><u>of weinig van wisten.</u></p>	<p>wel/niet bij elkaar kunnen; Zorgen voor een rustige ruimte. Verder worden verschillende krachten genoemd: Impact op vooroordelen wegnemen;</p> <p>1 respondent geeft aan dat De gebruiker zag een levend boek die een Surinaamse lesbische dame was. Een meisje zei dat ze eigenlijk ook op meisjes valt en de andere meisje reageerde dat ze het al wist. Ze hadden het over wat zij dan meemaken als lesbienne. Er was ook een jongen die bij een transgender man zat, die zei dat het van zijn geloof niet mag, maar hij wel veel respect heeft voor diegene.</p>
--	--	---	--	-----------------------------------	--	-------------------------------------	---

		<u>, is het gemiddelde een 8,8.</u>						
Wat vinden (volgens u) de leerlingen en samenleving belangrijk en hoe kan de Living Library daar op in spelen?		De voorbereidende gesprekken. Boeken doen altijd vrijwillig mee, ik vond het heel bijzonder dat zij mee willen doen. Meerder e factoren , dat je impact kan maken met je verhaal. Dat je het onderwerp belangrijk vindt. LL wil altijd zorgen voor een prettige sfeer en ruimte, dat er wat te eten drinken. Dat het gezellig is, andere levende boeken ontmoet . Een veilige omgevi		Het zich veilig en vertrouwd voelen . Ze komen op gang en hebben dan eigenlijk tijd te kort, ik zag ook een aantal kinderen die hadden gekozen voor de titel Autism e en Transgender man, die kwamen daarna nog naar het boek Depressie toe. Bij voorkeur dan dus twee rondes , zodat ze nog een andere	Dat het met respect is en we alles mogen vragen en vertellen.	Ik denk vanuit de kinderen: Die hebben geen idee waar ze mee geconfronteerd gaan worden. Ik denk niet dat het te breed moet maken voor ze en alvast een beetje voorlichten wat ze eventueel kunnen verwachten. Het zou eigenlijk mooi zijn als ze een normale LL bij kunnen wonen. Voor de normale LL is er een leeftijdgrens. Er is ook een boek geweest, met verslaving , die vond dan dat ze haar verhaal aan moest	Begrijpelijk e taal en dat ze zich veilig voelden, dat je de tijd neemt voor het verhaal van de kinderen zelf omdat ze kwetsbaarder zijn. Hier en daar ruimte voor een geintje tussenoor, om het een soort van luchtig te houden tussenoor.	.. respondenten geven aan dat zij het belangrijk vinden dat er begrijpelijk taal wordt gebruikt en het verhaal aangepast wordt op kindniveau. Ook de voorbereiden de gesprekken worden door de meerderheid als belangrijk gezien. Verder worden aspecten als prettige sfeer, respect, veiligheid en openheid om alles te vragen/zeggen als belang genoemd door alle respondenten, waaronder de kinderen zelf. Daarnaast wordt humor en gezelligheid genoemd om de het gesprek minder beladen te maken. Verder wordt door 1 respondent gezegd dat het belangrijk

		<p>ng creëren. Grappig dat mensen uit verschillende groepen in contact komen met elkaar, zo hebben boeken het gevoel dat zij van elkaar kunnen leren. Leerlingen, ruimte bieden voor veilig gesprek.</p> <p>Erkennig geven voor dat het spannend is, vragen stellen aan leerlingen. Het voorbespreken met de docent, de leerkracht speelt hier ook op in. We krijgen vaak mailtjes</p>		<p>titel kunnen kiezen. Of dat de boeken nog even blijven, dat ze nog even uitlooptijd/ruimte hebben om hun extra vragen te stellen.</p>		<p>passen met kinderen – ze vond het dat ongepast om drugs te benoemen. Dat merkte ik met kinderen ook, ze zitten echt naar mij te kijken tot ik iets zeg – het gesprek is heel anders. Een normale LL, weet je als lezer, daar staat een titel – die kiest zelf de titel op basis van eigen ideeën. Daarnaast heb je bij de normale editie heb je die achterflap informatie over het verhaal. Dat was bij de basisschool niet zo. Dan kunnen ze ook beter hun vragen voorbereiden. Ik heb</p>	<p>is om kinderen erkenning te geven voor dat het spannend kan zijn en dat ook te bespreken met de boeken en docenten.</p>
--	--	--	--	--	--	--	--

		<p>van scholen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oproep 10 scholen , keuze uit 19 scholen • Subsidie EU. 				<p>gemerkt dat ik ook een foutje heb gemaakt, ik had aangegeven dat ik op mijn hoofd ben gevallen terwijl ik was aangereden. van NAH. In mijn beleving kan je bij de normale LL veel meer je 'gewone' verhaal kan vertellen, bij kinderen vond ik dat ik het aan moest passen. Dus heb ik het aanrijden weggelaten.</p>		
<p>Wat zijn valkuilen/risico's bij Living Library? Hoe wordt daar mee om gegaan? Is er iets dat je zou willen veranderen aan de manier waarop</p>		<p>Goed worden voor bespreken met docent en goed nabespreking. Dus nazorg is belangrijk. Ik vind het belangrijk dat er een</p>	<p>Grootste is, dat de gesprekken vrijwillig zijn omdat er dan een grotere motivatie is. Op de basisschool is het onderdeel van het les programma dus</p>	<p>Thema's zouden misschien nog meer gericht kunnen worden op actuele thema's per basiss</p>	<p>Ik wilde eigenlijk nog een tweede boek spreken, dus dat zou ik voor een volge</p>	<p>Op UvA had ik dat ook, met 6 mensen. Het nadeel is dat je je steeds op een ander moet concentreren, maar daar raak je wel aan gewend. En als je iets niet</p>	<p>Groepen die de boeken 'lezen' niet te groot. Max. 6 personen. Dit omdat</p>	<p>Bij 3 respondenten komt naar voren dat de voorbespreking en na bespreking, als helpend worden ervaren. Als er ergens rekening mee moet worden gehouden/of iets mis is gegaan, is dat het moment</p>

<p>het nu wordt uitgevoerd? Wat zijn verbeterpunten?</p>		<p>divers lijst is met titels. Ander risico is de manier waarop je met kinderen praat, moeilijke woorden uitlegt maar niet te kinderschichtig. Boeken worden niet heel uitgebreid getraind. Mila belt wel met boeken vooraf, we vragen alleen de ervaren boeken. Zo is er een zelfcheck en ze hebben ervaring met hun verhaal vertellen. Bijv. een vluchting kan niet alles vertellen aan kinderen, net als bij</p>	<p>niet helemaal vrijwillig. Daar gaan we me om, door de leerlingen wel zelf een titel/boek te laten kiezen en het gesprek open te laten, dat ze geen vragen voorbereiden bijv. En ze enthousiast te maken om naar het reguliere evenement te komen. Een kleinere is, in grote lijn, is het maar een kort moment met een kleine groep per keer. We bereiken in die zin een minder grote impact. . Ik denk qua verbeterpunten dat de voorbereiding beter/uitgebreider</p>	<p>school zoals hier bijvoorbeeld, pesten; shaming of vluchting bijvoorbeeld misschien meer aanspreekt dan de titel 'zelfdoeding'. Dat zou wel een goede zijn voor de middelbare ook.</p>	<p>nde keer wel anders willen.</p>	<p>verstaat, gewoon vragen 'wat zeg je?'. Ik vind dat de interactie, met mensen die je totaal niet kent, daar heb je een geanimeerd gesprek mee – Je hebt het over alledaagse dingen en persoonlijke vragen. Met kinderen moest ik er wel aan denken, dat ik simpelere woorden ging gebruiken. Dat vond ik wel een leuke uitdaging en is goed gegaan. Was wel vermoeiender dan ik dacht, vanwege rumoer. In een rustigere ruimte zou dat niet heel anders</p>	<p>ter dan tijd en ruimte is voor vragen en feedback. De organisatie vind ik goed geregeld! Heb het idee dat de Living Library echt iets doet!</p>	<p>waarop dat kenbaar wordt. Er wordt aangegeven dat deze uitgebreider kan/mag. Daarnaast geven 4 respondenten aan dat het een risico kan zijn dat er te moeilijke woorden worden gebruikt, waardoor het verhaal niet duidelijk wordt en/of te zwaar. Daarbij geven de 'boeken' aan dat de groepen 'lezers' niet groter dan 6 moet zijn, om te zorgen dat er voldoende ruimte is voor iedereen om vragen te stellen en het niet onnodig veel energie kost voor de boeken. 2 respondenten geven aan dat de boektitels meer gericht kunnen worden op actualiteiten van de school zelf, zodat er meer aansluiting is bij de leefwereld van de</p>
--	--	--	---	---	------------------------------------	---	--	--

		<p>een onderwerp als seksueel misbruik. Dus daar moet het verhaal op aangepast worden. Een 10 is niet realistisch. Je gaat in gesprekken en leert dingen. Maar het is niet perse makkelijk, het kan je persoonlijk raken. Je kan, hoe zeg je dat, vooroordelen zijn in de samenleving – dat kan ook weerstand oproepen. Je kan niet iedereen tevreden stellen. Er was een boek, die had</p>	<p>kunnen zijn. Het is een heel nieuw concept voor heel veel mensen, door hun beter voor te bereiden kunnen zij de leerlingen ook beter voorbereiden. En ik vind de nazorg, dat we daar ook wel stappen in kunnen maken. Hoe het daarna met leerlingen /boeken gaat. Of een soort informatie, in lesbrief van tevoren met o.a. boeken tips over bepaalde onderwerpen. Zoiets zou achteraf ook mooi zijn, met tips voor site o.i.d. waar ze heen kunnen. Iets tastbaars.</p>			<p>zijn, vanwege het aanpassen wat energie kost. Als ik een gewone LL heb, krijg ik energie. En met kinderen kost het energie, dan het geeft. Dus rustigere ruimte en dat even nagevraagd wordt of er ergens rekening gehouden moet worden.</p>	<p>kinderen. Verder wordt door 1 respondent genoemd dat er via het PO een kleinere groep wordt bereikt dan met de algemene, dus dat er op een kleinere groep impact is. En dat de nazorg, ook met leerlingen, nog wel wat uitgebreider mag – nu is het één telefoongesprek met de leerkracht na een aantal weken en verder niets. Daarbij worden suggesties gegeven als het maken van een informatie brief/site waar ze de onderwerpen nog eens kunnen opzoeken bijvoorbeeld. Tot slot wordt door 1 respondent aangegeven dat de 'lezers' ook een mogelijk risico kunnen zijn door het hebben van verwachtingen die niet uitkomen en/of weerstand te</p>
--	--	---	---	--	--	---	--

		<p>voor een gesprek een 7 gekregen. Die wilde het formulier inzien. Die gaf zelf aan dat zij het een onprettig gesprek vond, omdat het niet persé over haar onderwerp gingen en veel over zichzelf willen praten. Stel nou dat iemand in gesprek met je komt, maar niet met je in gesprek wil, maar alleen wil praten - dat is een risico.</p>						hebben naar de titel(s).
	<p><i>Wat zijn de krachten/wat gaat al</i></p>	<p>Wat al goed gaat is denk ik de brug die we maken tussen</p>	<p>Het past goed in het onderwijs en de samenleving, het sluit ook</p>	<p>Ja, het is mooi om onze leerlingen op een andere</p>	<p>Het werkboekje vond ik heel leuk</p>	<p>Bij UvA hadden ze dat toen goed opgesteld. Ik heb me toen bij de</p>	<p>De ontvangst was goed, met het praatje</p>	<p>2 respondenten geven aan dat het concept, de Living Library, op zichzelf al</p>

	goed? ?	<p>Living Library en onderwijs, ik merk nu al dat het meer gaat leven. Ook al zijn we pas bij 8 scholen zijn geweest, we krijgen nu wel steeds meer aanvragen. De kracht is het persoonlijke aspect, iets wat jij interessant of belangrijk vindt. Contact theorie bevestigt dit.</p>	<p>aan bij het burgerschap en diversiteit doel/programma. En heel veel positieve feedback van de leerlingen, leerkrachten en het aansluit. De kracht is de ontmoeting, in een vertrouwde omgeving, kleine groepjes. Dat maakt dat zij zich veilig voelen om nieuwsgierigheid te tonen, nu krijgen ze de kans om met iemand te praten.</p>	<p>manier bezigt te zien en om te zien welke titels zij kiezen, welke vragen ze stellen en wat er bij hen omhoog komt.</p>	<p>en heb ik van geleerd, de boeken waren gezellig en het gesprek ook.</p>	<p>opening even teruggetrokken, om de tijd te nemen waar mijn rustpunt. Dat krijg ik dan ook de ruimte voor. Bij de nabespreking heb ik dat wel aangegeven, die wel een beetje chaotisch was. De after party daarna beviel me erg goed, ik was pas om half 8 thuis. De reis zag ik ook tegenop, vanwege drukke treinstations enz. – dat viel gelukkig mee. Wel goed om rekening mee te houden, ik wilde met de auto maar dat is niet te doen in een grote stad zoals Amsterdam. Voor- en na besprekin</p>	<p>e vooraf waar we terecht konden en wat er van ons verwacht werd als boek, dat was erg duidelijk en fijn. Fijn dat er lunch was, eten en drinken was ook goed geregeld. Ik vind het überhaupt gewoon goed dat dit bestaat en op het onderwijs wordt aang</p>	<p>een kracht is. Zij geven aan dat de organisatie de voorbereiding, nabespreking en de faciliteiten zoals lunch al naar tevredenheid regelen. Daarnaast geven 2 respondenten aan dat de Living Library goed binnen het onderwijs past, in lijn met de doelen vanuit de overheid. Verder geven 4 respondenten aan dat het persoonlijke gesprek; het contact maken als kracht wordt gezien. Dat het mogelijk is om alles te vragen en te zeggen over een onderwerp waar je normaal niet over spreekt. 1 respondent noemt het 'de maatschappij zoals hij zou moeten zijn'. Tot slot geven de docenten aan dat zij het leuk vinden om hun leerlingen bezig te zien op een</p>
--	------------	--	--	--	--	---	--	--

					<p>g. Ik vind gewoon het concept helemaal geweldig. Het is de maatschappij zoals die zou moeten zijn. Hoe heet die man ook alweer, met HIV, die kwam ik tegen in 2018 in Alkmaar. Zonder er bij na te denken, geef ik een hand. Toen vertelde hij dat hij HIV geïnfecteerd was. Zo kom je ook weer in contact met mensen die ik normaal niet zou spreken. Als je iets aangeeft wordt er direct rekening mee gehouden, alleen dat is vaak pas als ik er zelf achter kom – in het moment. Ik vind</p>	<p>eboden.</p>	<p>andere manier dan met hun schoolvakken.</p>
--	--	--	--	--	--	----------------	--

						dat lastig om vooraf in te schatten.		
--	--	--	--	--	--	---	--	--

Bijlage - C

Feedback van stakeholders

Organisator algemene Living Library:

Top! Heel mooi om te lezen. Bedankt voor jouw werk! Terwijl ik het las had ik een aantal gedachten:

- Als je wil mag je wel één van mijn foto's gebruiken van [hier](#), voor op de voorkant misschien.
- p. 12: er wordt gesproken van 'de respondent', maar het is volgens mij niet duidelijk wie dat is. Ook bij p. 13, 'beide respondenten'.
- De uitwerking van de interviews is op deze manier, met de kolommen, niet goed leesbaar vind ik
- her en der wat spreektaal

De drie scenario's: ik vind 'evaluatie' en 'speciaal depot' allebei goed, wil ze het liefst allebei.

- het zou goed zijn om van jou een advies te krijgen over hoe die evaluatie / reflectie het beste opgezet kan worden. Dat zouden we direct kunnen implementeren dan.
- Een speciaal depot voor PO: zou goed zijn denk ik. Cruciaal daarvoor zijn dan aandachtspunten / vereisten voor levende boeken. Je schrijft "Het sociaal werk kan inventariseren welke onderwerpen geschikt zijn, rekening houdend met pedagogiek, om te zorgen voor een helder overzicht van onderwerpen/titels die aansluiten bij het PO." Dat zou dan denk ik jouw taak hier zijn, om daar een antwoord op te geven. En waar moet een boek verder aan voldoen? We hebben [dit](#) in het algemeen al.
- Meetbaarheid: ik zou dit als tip aan het einde van het onderzoek meegeven aan toekomstige onderzoekers, dat het goed zou zijn als een impactonderzoek komt, met nulmeting etc.

Ik denk dat het eerste scenario over de evaluatie misschien het beste is als ik moet kiezen.

Pedagoog en tevens projectleider van de Living Library op het PO (PO):

Mooi om te lezen Leia! Goed om te zien hoe onze ideeën over de Living Library op school ook grotendeels overkomen zoals we het project bedoeld hebben.

Mijn punten:

- Door het document heen staan nog stukken uit het voorbeelddocument, zoals de samenvatting. Deze zal je niet zo snel over het hoofd zien maar let goed op dat je deze en andere kleinere stukjes in het rood niet vergeet weg te halen.
- Op pagina 18 staat het volgende: *Dan is het streven om binnen een week na het versturen van de informatie, in de praktijk langs te komen.* Idealiter zit er tussen het versturen van de informatie en het bezoek van de LL op school minstens vier weken. Dit omdat het best tijdrovend is om geschikte boeken te vinden en deze voor te bereiden. Een week is hiervoor echt te kort.
- Voor mij las de uitwerking van de interviews in de kolommen ook niet heel prettig.
- Scenario 1: Deze heeft mijn voorkeur en lijkt me ook vrij snel uit te voeren in de praktijk. Uit mijn interview bleek ook dat ik een extra evaluatie moment met de docenten mis bij de Living Library op school. In het stuk over de extra evaluatie heb je het ook over een informatieblad waarbij de levende boeken een taak krijgen. Ik denk dat dit nog meer uitleg nodig heeft. Daarnaast mis ik nog een specifiek stuk over het extra evaluatie moment. Zou dit dan met hetzelfde evaluatieformulier zijn? Zo ja, krijgen we dan wel nieuwe informatie of is het dan meer een herhaling van de eerdere feedback?

- Scenario 2: Meetbaarheid. Mooie oplossing, maar lijkt me zoals Martijn zegt eerder passend bij een toekomstig onderzoek.
- Scenario 3: *Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat er behoefte is aan een depot met levende boeken en hun titels te hebben, gericht op het basisonderwijs. Er is nu alleen een algemeen depot met levende boeken, die niet allemaal met de doelgroep kinderen willen spreken.* Dit zou wat uitgebreider kunnen. Het ligt er niet alleen aan of de boeken met kinderen willen praten maar ook of de onderwerpen geschikt zijn en hoe meten we dat? Je praat over een beperkter aanbod van boeken, kan er dan bijvoorbeeld ook een werving voor nieuwe boeken gedaan worden voor dit specifieke depot?

Levend boek, Depressie:

- Scenario 1: Ik denk dat dit het beste is omdat je naar mijn mening het beste overzicht creëert in wat de behoeftes zijn van alle betrokken partijen.
- Scenario 2: dit geeft een goeie meting met wellicht belovende data, maar is meer tijdrovend en de eventuele beschikbaarheid/animo kan te laag zijn. Structuur aanbrenge lijkt mij lastiger.
- Scenario 3: mits het depot goed "gevuld" is, dan vind ik dit ook wel geschikt. Is de animo te laag van de boeken voor de gewenste plekken dan zal dit niet het gewenste resultaat opleveren.

Levend boek, NAH:

- Scenario 1: Vind ik wel mooi, omdat het altijd belangrijk is om ruimte te krijgen voor vragen of dingen die op een later moment nog naar voren komen. Door dan extra te evalueren geef je mensen die kans ook. Ook dat informatieblad, daar zou ik wel graag aan mee willen werken.
- Scenario 2: Is wel erg wetenschappelijk, past misschien meer bij een student van de universiteit in plaats van bij het sociaal werk.
- Scenario 3: Dit is ook een mooi idee, voor het overzicht is dat denk ik wel prettig. Ik heb ook van andere boeken gehoord dat zij twijfelen of hun onderwerp wel past bij het basisonderwijs, dit neemt meteen die twijfel weg omdat er al vooraf geselecteerd wordt. Daarnaast denk ik dat het wel tijd scheelt voor de organisatie om boeken te zoeken.

Bijlage - D

Toetsopdracht 4.2.1

Sociaal werkers nemen initiatief om de kwaliteit van ondersteunen en begeleiden van cliënten/deelnemers/bewoners/gemeenschap te verbeteren. Zij signaleren en analyseren situaties waarbij die kwaliteit in het geding is. Op basis van nader onderzoek naar de mogelijkheden en wensen van betrokkenen schrijven zij een advies of ontwerpen zij een concreet aanbod om de ondersteuning en/of begeleiding te verbeteren. Daarmee dragen zij ook (in)direct bij het verbeteren en de kwaliteit van (samen)leven.

Opdracht

Je schrijft een adviesrapport of maakt een ontwerp dat als doel heeft de kwaliteit van het ondersteunen of begeleiden van een specifieke groep of gemeenschap te verbeteren. Je onderbouwt jouw advies of ontwerp aan de hand van relevante literatuur en actuele kennis over jouw specifieke onderwerp én onderzoek in de praktijk naar mogelijkheden, wensen en behoeften van betrokkenen. Om draagvlak te creëren, leg je tussentijds jouw oplossings- of ontwerpscenario's voor aan de betrokken groep/gemeenschap en aan betrokkenen uit het werkveld. Je verwerkt hun feedback. Ook maak je helder op basis van welke afwegingen jouw uiteindelijke advies/ontwerp is gebaseerd.

Beroepsrollen

- Belangbehartiger/adviseur
- Ondernemer/ontwerper

Kernopgaven

- Intervenieren/netwerken/ondernemen

Leerdoelen

- Je laat zien dat je een vraag- of probleemdefinitie kunt formuleren en afbakenen.
- Je laat zien dat je je keuzes in de vraag- of probleemdefinitie ten aanzien van verschillende belanghebbenden kunt verantwoorden.
- Je laat zien aan welke gestelde voorwaarden en inhoudelijke/methodische eisen het advies/ontwerp moet voldoen.
- Je laat zien dat je relevante literatuur en informatiebronnen kunt selecteren, navolgbaar kunt verwerken en kunt toetsen op betrouwbaarheid.
- Je laat zien dat je op grond van literatuuronderzoek en onderzoek in de praktijk oplossings- of ontwerpscenario's kunt verantwoorden.
- Je laat zien dat je doelgericht kunt communiceren met betrokkenen om tot een keuze voor het advies of ontwerp te komen.
- Je bent in staat om te verantwoorden hoe je de feedback inhoudelijk hebt verwerkt.
- Je laat zien hoe je met jouw advies/ontwerp de kwaliteit van het begeleiden en ondersteunen van de betrokken doelgroep / gemeenschap wil bevorderen.

Instructie

- In je afstudeerplan heb je je eerste idee voor advies/ontwerp geopperd. Je werkt dit idee (of mogelijk een ander idee dat je hebt gekregen) en jouw aanpak op maximaal 1 A4 verder uit.
- Voor je praktijkonderzoek spreek je minimaal 8 betrokkenen (leden van de doelgroep/gemeenschap of het netwerk, professionals of andere deskundigen).
- Je verwerkt minimaal 10 schriftelijke actuele vakpublicaties.
- Je legt je oplossings- en ontwerpscenario's voor feedback voor aan ten minste 4 betrokkenen: 2 professionals en 2 betrokkenen van de doelgroep/gemeenschap (bijv. bewoners). Dit kunnen degenen zijn die je voor je praktijkonderzoek hebt gesproken of anderen.
- De omvang van het advies/ontwerp heeft als richtlijn 20 tot 25 pagina's. Lettertype Arial of Calibri 11.

Voorwaardelijke eisen

- Het taalgebruik is correct en hbo-waardig en past bij het doel van het advies of ontwerp.
- Omvang en opmaak voldoen aan richtlijn zoals in instructie is opgenomen.
- De bronvermelding en de bronnenlijst zijn opgesteld volgens APA-richtlijnen.
- Je hebt minimaal 8 betrokkenen gesproken (zie instructie hierboven).
- Je hebt minimaal 10 schriftelijke actuele vakpublicaties verwerkt.
- Je hebt je oplossings- en ontwerpscenario's voor feedback aantoonbaar voorgelegd aan ten minste 2 professionals uit het werkveld en 2 betrokkenen van de doelgroep/gemeenschap (zie instructie hierboven).

Beoordeling en cesuur

- Het adviesrapport of ontwerp wordt ingeleverd via Onstage.
- Uiterlijke inleverdatum: zie toets rooster op locatie.
- Voor een voldoende moet je ten minste 55 punten hebben behaald.
- Bij voldoende krijg je 23 EC